

दोदी गाउँपालिका

राजस्व सुधार कार्ययोजना

Revenue Improvement Action-
Plan (RIAP)

२०७९/८० - २०८१/८२

गाउँकार्यपालिकाको कार्यालय

लमजुङ
गण्डकी प्रदेश नेपाल

दस्तावेज/प्रतिवेदन	राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा
प्रकाशक	दोर्दी गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय सम्पर्क नम्बर: ९७७-९८५६०४६२६४ इमेल : dordigaupalika073@gmail.com
सहयोगी संस्था	गणडकी प्रदेश प्रशिक्षण प्रतिष्ठान, पोखरा
मिति	जेष्ठ, २०७९

विषय सूची

क्रसं.	शिर्षक	पेज नम्बर
१.	परिच्छेद - एक : परिचय	५
१.१.	पृष्ठभूमि	५
१.२.	राजस्व सुधार योजनाको औचित्य/आवश्यकता	५
१.३.	उद्देश्य	६
१.४.	विधि तथा प्रक्रिया	७
१.५.	सीमा	९
२.	परिच्छेद - दुई : गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति	१०
२.१.	भौगोलिक अवस्थिति	१०
२.२.	राजनीतिक र प्रशासनिक विभाजन	१०
२.३.	जनसांख्यिक विवरण	१०
२.४.	मानव संसाधनको अवस्था	१०
२.५.	गाउँपालिकाको भौतिक सम्पत्तिको विवरण	११
३.	परिच्छेद - तीन : राजस्व अधिकार तथा आय सम्भाव्यता	१२
३.१.	राजस्व अधिकार	१२
३.२.	आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था	१४
३.२.१	कर राजस्व परिचालनको अवस्था	१४
३.२.२	गैरकर राजस्व परिचालनको अवस्था	१४
३.२.३	सम्भावना तथा चुनौतीहरू	१६
३.३.	राजस्व संकलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण	१७
३.३.१	कर राजस्व	१७
३.३.२	गैरकर राजस्व	१९
४.	परिच्छेद - चार : आय संकलनको संस्थागत क्षमता तथा संकलन अवस्था	२०
४.१.	राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीति	२०
४.२.	आय संकलनको संस्थागत क्षमता	२०
४.३.	गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालन	२०
४.४.	राजस्व परिचालनमा रहेका सवालहरू	२१
५.	परिच्छेद - पाँच : राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा	२२
५.१.	कर राजस्व सुधार योजना तर्जुमा	२२
५.२.	गैरकर राजस्व सुधार योजना तर्जुमा	२५
५.३.	राजस्व प्रशासन सुधार योजना तर्जुमा	२७
६.	परिच्छेद - छ : त्रिवर्षीय राजस्व प्रक्षेपण	३०
६.१.	राजस्व प्रक्षेपणका आधार	३०
६.२.	त्रिवर्षीय राजस्व प्रक्षेपण	३१

७	राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका अपेक्षित नतिजाहरु	३३
८	कार्यान्वयन तथा अनुगमन र मूल्यांकन	३४
८.१	कार्ययोजना कार्यान्वयन	३४
८.२	कार्ययोजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकन	३४
	अनुसुचीहरु	३६
	अनुसुची १ सुचना संकलन फाराम	३७
	अनुसुची १ कार्यशाला गोष्ठिको माइन्युट	४६
	अनुसुची १ कार्यशाला गोष्ठिको तस्विरहरु	४७

तालिका

सि.नं.	शिर्षक	पेज नम्बर
१	गाउँपालिकाको जनसाध्यिक विवरण	१०
३	स्थानीय तहको संवैधानिक अधिकार क्षेत्र	१२
४	वित्तिय अधिकार क्षेत्र	१३
५	कर राजश्वको परिचालनको अवस्था	१४
६	गैरकर राजश्वको परिचालनको अवस्था	१५
७	मालपोत तथा भुमिकर	१७
८	सम्पत्ति कर प्राप्त हुनसक्ने अनुमान	१७
९	घरबहाल कर	१८
१०	आन्तरिक आयको विवरण	२०
११	कर राजश्व सुधार कार्ययोजना	२४
१२	गैरकर राजश्व सुधार कार्ययोजना	२६
१३	राजश्व प्रशासन सुधार कार्ययोजना	२९
१४	राजश्व प्रक्षेपणका आधारहरु	३०
१५	त्रिवर्षीय राजश्व प्रक्षेपण (आन्तरिक श्रोत)	३१
१६	त्रिवर्षीय राजश्व प्रक्षेपण (बाट्य श्रोत)	३२
१७	त्रिवर्षीय राजश्व प्रक्षेपण (आन्तरिक र बाट्य श्रोत)	३२

परिच्छेद - एक :

परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

दोर्दी गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना आगामी आर्थिक वर्ष २०७९/द० देखि २०८१/द२ का लागि तर्जुमा भएको छ। आन्तरिक राजस्व अभिवृद्धिका लागि तयार पारिएको यो कार्ययोजना राजस्व सुधार कार्ययोजना दिग्दर्शन २०७६ ले निर्धारण गरेको ढाँचा, विधि, प्रक्रियालाई पालना गरिएको छ। मुलत नेपाल संविधान २०७२, स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ र अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ ले स्थानीय तहका लागि व्यवस्था गरे वित्तीय अधिकार क्षेत्रका आधारमा त्रिवर्षीय कार्ययोजना तयार पारिएको छ। कार्ययोजना तर्जुमा गर्दा नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको वित्तीय नीति कार्यक्रम, लक्ष्य एवं उद्देश्यलाई मनन गरिएको छ, र गाउँपालिकाको आफ्नै आर्थिक ऐन र वित्तीय नीति कार्यक्रमलाई आधार मानिएको छ। राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गर्दा संघीय अवधारणा, वित्तीय विकेन्द्रीकरण, वित्तीय सुशासन, प्रगतिशील कर प्रणाली जस्ता पक्षहरुलाई आत्मसाथ गरिएको छ, र राजस्वका क्षेत्र तथा दायराहरुलाई फराकिलो पाई न्यून कर दररेटमा जोड दिइएको छ। राजस्व प्रशासनलाई प्रभावकारी पाई छिटो प्रतिफल अर्थात पूँजी अभिवृद्धि हुने क्षेत्रहरुमा राजस्व परिचालन गर्ने नीति समेत पालिकाले अड्गिकार गरेको छ।

समग्र वित्तीय तथा राजस्व अवस्था सम्बन्धमा प्राप्त सूचना तथा तथ्यांकहरुको वस्तुनिष्ट अध्ययन, विश्लेषणको आधारमा पालिकाको राजस्व क्षेत्रका लागि लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति एवं कार्यक्रम सहित तयार गरिएको त्रिवर्षीय राजस्व सुधार कार्ययोजना (२०७९/द०-२०८१/द२) पालिकाको आन्तरिक राजस्व अभिवृद्धिका लागि एक महत्वपूर्ण र मार्गदर्शक दस्तावेज हुने विश्वास गरिएको छ। दोर्दी गाउँपालिकाले यसलाई क्रमशः कार्यान्वयनमा ल्याउने प्रतिवद्धता समेत जाहेर भएको छ।

१.२ राजस्व सुधार योजनाको औचित्य/आवश्यकता

क) वढ्दो जनआकांक्षालाई सम्बोधन र परिपूर्ति गर्ने :

स्थानीय तहका सरकार तथा जनप्रतिनिधिहरुलाई एकातिर चुनावमा गरिएका प्रतिवद्धताहरु पूरा गर्नुपर्ने छ भने अर्कोतर्फ नागरिकमा वढ्दो आवश्यकता, इच्छा र आकांक्षाहरुलाई सम्बोधन गर्नुपर्ने वाध्यता छ। न्यूनतम भौतिक एवं सामाजिक पूर्वाधारहरुको उपलब्धताका कारण जनजीवन असहज एवं कष्टपूर्ण रहेको सन्दर्भमा जनचाहना अभिवृद्धि हुनु स्वभाविकै मान्न पनि सकिन्छ। साथै आर्थिक सामाजिक समृद्धि, गरिवी न्यूनीकरण, पछ्योटेपन एवं स्थानीय साधन श्रोतहरुको व्यवसायीकरणका लागि पनि जनप्रतिनिधिहरुमा ठूलो दवाव सिर्जना भएको छ। जनताको सवैभन्दा नजिकको सरकार स्थानीय तह भएकाले पनि जनताको विश्वास, भरोसा यसप्रति अधिक छ। तापनि विद्यमान अवस्थामा सीमित श्रोत साधनवाट उपरोक्त जनचाहनाहरु सहजै पूरा गर्न सक्ने सामर्थता स्थानीय तहसंग सीमित छ, र जनताका अधिक अपेक्षाहरु पूरा गर्न दिगो र भरपर्दो राजस्व श्रोतको अपरिहार्य छ।

ख) संवैधानिक एवं कानूनी अधिकारको उपयोग गर्ने :

नेपालको राज्य संरचना मुलत तीन तहको हुने व्यवस्था गरिएको छ र सोही अनुसार राज्यशक्तिको पनि वाँडफाँड गरिएको छ। राज्यशक्ति उपयोगका लागि तीनै तहका सरकारहरु आफैमा आर्थिक प्राविधिक सवै पक्षहरुमा मजबुत, सक्षम र सवल हुनुपर्ने व्यवस्था नेपालको संविधान २०७२ ले गरेको छ। परम्परागत ढंगवाट परिचालित हुँदै आएका स्थानीय तहमा व्यापक परिवर्तनको खाँचो छ, र क्रमिक रूपमा चुस्त प्रभावकारी र सवल स्थानीय सरकारको रूपमा विकास हुनुपर्ने भएको छ। संघ र प्रदेशवाट निकासा हुने

अनुदानको आधारमा वार्षिक वजेट तर्जुमा र नीति कार्यक्रम सञ्चालन हुँदै आएका स्थानीय तहहरूले अबउप्रान्त सोको विपरित खर्चमा आधारित वजेट, श्रोतहरूको पहिचान र परिचालन गर्नुपर्ने भएको छ । यसै सिलसिलामा नेपालको संविधान २०७२, अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत वित्त आयोग ऐन २०७४ वाट स्थानीय तहको वित्तीय अधिकार क्षेत्रहरू निर्धारण र त्यसको उपयोगको व्यवस्था गरिएको छ । सोहीमा आधारित भई स्थानीय तहले राजस्व परिचालन गर्नुपर्ने हुन्छ ।

ग) स्थानीय साधन श्रोतवाट राजस्व अभिवृद्धि गर्ने :

विकास निर्माणमा तिब्रता र स्थानीय सरकारको प्रभावकारीताका लागि राजस्व अभिवृद्धि गर्नुपर्ने अपरिहार्य छ । यससंग जनआकांक्षा र विकास निर्माण समेत जोडिएकोले राजस्व अभिवृद्धि एक अनिवार्य शर्त जस्तै छ । स्थानीय तह आफै सरकार भएकाले सरकार परिचालनका लागि पनि राजस्व अभिवृद्धि गर्नुपर्ने आवश्यकता अरु जरुरी छ । नेपालको संविधान र कानूनहरूले स्थानीय तहको वित्तीय अधिकार क्षेत्र निर्दिष्ट गरिएकाले सोही परिधिभित्र रही दिगो रूपमा राजस्व संकलन र परिचालनका क्षेत्रहरू पहिचान गर्नुपर्ने अभिभारा पनि स्थानीय तहकै छ । यस सन्दर्भमा राजस्व संकलनका लागि व्यवसाय कर, सेवा शुल्क, पर्यटन शुल्क, दण्ड जरिवना आदिको व्यवस्था कानूनमा छ । यसका अलवा राजस्व अभिवृद्धि तथा पूँजी निर्माण हुन सक्ने क्षेत्रहरू पहिचान गर्दै लगानी गरी श्रोतहरूको सदुपयोग गरी राजस्व अभिवृद्धि गर्नुपर्ने हुन्छ ।

घ) राजस्व अभिवृद्धिका रणनीतिक कार्यक्रम तर्जुमा तथा आय प्रक्षेपण हुने :

स्थानीय तहको राजस्व संकलन, प्रशासनिक संयन्त्र, राजस्वका श्रोतहरूको विद्यमान अवस्था विश्लेषण गरी राजस्व अभिवृद्धिका लागि मध्यकालीन रणनीति, वार्षिक कार्यक्रम एवं सोका आधारमा आगामी वर्षहरूमा हुने आयको प्रक्षेपण समेत गरिने भएकाले एक निश्चित अवधि भित्र आर्जन हुन सक्ने राजस्वको विस्तृत खाका तयार हुनेछ । यसका लागि स्थानीय तहका जनप्रतिनिधिहरू, राजनीतिक दलका प्रतिनिधि, पालिकाका पदाधिकारीहरू एवं सरोकारवालाहरूको प्रत्यक्ष र सक्रिय सहभागितामा तयार हुने भएकोले स्थानीयहरूकै आफै अपनत्व सिर्जना गरी र कार्यपालिकाको नेतृत्वमा तयारी कार्ययोजनालाई कार्यान्वयन ल्याउनेछ ।

१.३ उद्देश्य

दोर्दी गाउँपालिकाको विद्यमान आन्तरिक आयको समीक्षा गर्दै राजस्व अभिवृद्धिका लागि दिगो र भरपर्दो स्रोतहरू पहिचान, विश्लेषण र राजस्व प्रशासनलाई प्रभावकारी वनाउन वित्तीय नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्नु यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य रहेको छ । यसका साथै राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका अन्य सहायक उद्देश्यहरू निम्न अनुसार छ ।

- क) राजस्व सुधारका सम्बन्धमा नेपाल संविधान एवं विभिन्न ऐन, नियमहरूमा व्यवस्था गरिएका वित्तीय अधिकार, कार्यक्षेत्र एवं राजस्व सुधारको आवश्यकता र महत्वका वारेमा पालिकाका पदाधिकारी, कर्मचारी, राजनीतिक दलका प्रतिनिधि, सरोकारवालाहरूलाई अभिमुखीकरण गर्ने ।
- ख) गाउँपालिकाको विद्यमान राजस्व नीति, कार्यक्रम, आर्थिक ऐन, करको दररेट, राजस्व सङ्कलन, संगठनात्मक संरचना, आय श्रोतहरूको सम्भावना र यथार्थ सङ्कलनको फरक पहिचान, समीक्षा, विश्लेषण गर्ने ।

- ग) आन्तरिक श्रोतहरुको अवस्था विश्लेषण गरी राजस्व सुधार कार्ययोजना सहित आगामी तीन वर्षका लागि आय प्रक्षेपण गर्ने ।
- घ) आन्तरिक श्रोत अभिवृद्धिका लागि गाउँपालिकाको वित्तीय रणनीति एवं कार्यक्रमहरु तर्जुमा गर्ने ।

१.४ विधि तथा प्रक्रिया

राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका लागि निम्नानुसारका विधि र प्रक्रियाहरु अवलम्बन गरिएको थियो ।

क) पहिलो चरण : सन्दर्भ सामग्रीहरुको अध्ययन

अध्ययन कार्यको पहिलो चरणमा स्थानीय तहको वित्तीय क्षेत्रसंग सम्बन्धित सन्दर्भ सामग्रीहरुको संकलन तथा पुनरावलोकन गरिएको थियो । यस क्रममा संकलित एवं अध्ययन तथा पुनरावलोकन गरिएका मुख्य सामग्रीहरुमा नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४, अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन २०७४, एकीकृत आर्थिक संकेत तथा वर्गीकरण र व्याख्या २०७४, पालिकाको वस्तुगत विवरण (पाश्वचित्र), पालिकाको नीति कार्यक्रम तथा बजेट, पालिकाको आर्थिक ऐन, परिवर्तित संरचना अनुसार विभिन्न मन्त्रालयहरूले निष्कासन गरेको कार्यविधि, दिग्दर्शन, एवं नमूना ऐन कानूनहरु, प्रदेश वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४, प्रदेशको कर तथा गैरकर राजश्व सम्बन्धी ऐन २०७४, प्रदेशको दुङ्गा गिर्दी वालुवा जस्ता नदीजन्य पदार्थ सङ्कलन उत्खनन कार्यविधि २०७५ रहेका थिए ।

ख) दोश्रो चरण : प्रश्नावली तथा फारम विकास

राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका लागि प्रारम्भिक एवं दोश्रो तहवाट सूचना तथा तथ्याङ्क संकलनका लागि फारम तथा प्रश्नावलीहरु विकास गरिएको थियो । फारममा करदाता, सरोकारवाला एवं पालिकाको राजस्वसंग सम्बन्धित विविध पक्षहरु समेटिएको छ । यसरी तयार पारिएको फारमको नमूना यसै प्रतिवेदनको अनुसूचीमा उल्लेख गरिएको छ ।

ग) तेश्रो चरण : अभिमुखीकरण तथा राजस्व सुधार योजना तर्जुमा कार्यशाला

राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको सिलसिलामा गाउँपालिकामा एक दिने अभिमुखीकरण तथा कार्यशाला कार्यक्रम आयोजना गरिएको थियो । कार्यक्रममा गाउँपालिकाका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, वडा अध्यक्षहरु, पालिकाका पदाधिकारी एवं सदस्यहरु, राजस्व परामर्श समितिका सदस्य लगायत शाखा प्रमुखहरु एवं अन्य कर्मचारीहरुको सहभागितामा रहेको थियो । कार्यक्रममा राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा सम्बन्धी विधि, प्रक्रिया, गाउँपालिकाको राजस्वको दररेट, शुल्क, दस्तुरका वारेमा प्रस्तुति भएको थियो भने स्थानीय तहको वित्तीय अधिकार क्षेत्रहरु, पालिकाले अभ्यासमा ल्याएका राजस्वहरु एवं राजस्व प्रशासन सम्बन्धी विषयमा पनि प्रस्तुतीकरण भई व्यापक छलफल भएको थियो । यसरी आयोजित कार्यशाला गोष्ठी विशेष गरी निम्न चार क्षेत्रमा केन्द्रीत रहेको थियो ।

- ▶ शिर्षकगत राजस्वका दररेट, दायर तथा प्रक्षेपण
- ▶ कर राजस्व सुधार योजना
- ▶ गैरकर राजस्व सुधार योजना
- ▶ राजस्व प्रशासन विशेषगरी अभिलेखीकरण, संकलन, संगठनात्मक संरचना र समन्वय

घ) चौथौ चरण : सूचना संकलन तथा विश्लेषण

अध्ययनका लागि गाउँपालिकाका शाखाहरु, सरोकारवाला पक्षहरुसँग समन्वय गरी राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका लागि आवश्यक सूचनाहरु संकलन गरिएको थियो । यसका साथसाथै गाउँपालिकाका प्रकाशनहरु वार्षिक वजेट तथा कार्यक्रम पुस्तिका, आर्थिक ऐन, राजस्व सम्बन्धी कानूनहरु, प्रगति विवरण लगायतका अध्ययन प्रतिवेदनहरुवाट तथ्यांक संकलन भएको थियो । तथ्यांकहरु मूलत निम्न क्षेत्रमा केन्द्रीत भई संकलन भएको थियो ।

- ▶ राजस्व प्रशासनको वर्तमान अवस्था
- ▶ राजस्व परिचालनका लागि अवलम्बन गरिएका नीतिगत व्यवस्थाहरु
- ▶ विगत वर्षहरुमा संकलन भएको राजस्व सम्बन्धी यथार्थ विवरणहरु
- ▶ राजस्व संकलन हुनसक्ने सम्भावित नयाँ क्षेत्रहरु

ड) पाँचौ चरण : राजस्व सुधार कार्ययोजना तयारी तथा राजस्व प्रक्षेपण

कार्ययोजना तर्जुमा कार्यशालावाट प्राप्त मस्यौदालाई थप छलफल, सुभावका आधारमा परिष्कृत गदै आवश्यक परिमार्जन गरिएको थियो । त्यसैगरी विगत वर्षहरुको यथार्थ आय विवरणका आधारमा आगामी ३ वर्षका लागि वजेट प्रक्षेपण गरिएको थियो । प्रक्षेपणको क्रममा राजस्व सम्भाव्यताका आधारमा नयाँ क्षेत्रहरुको समेत राजस्व प्रक्षेपण भएको थियो । प्रक्षेपण गर्दा मूलत विद्यमान अवस्थामा प्राप्त भएको राजस्व, दायरा विस्तारको अवस्था, विगतमा भएको राजस्व वृद्धिदर, अनुमान एवं विभिन्न पक्षहरुसँग भएको संभोगतालाई आधार मानिएको थियो ।

च) छैटौ चरण : मस्यौदा प्रतिवेदन तयारी

राजस्वको विद्यमान अवस्था, सम्भावनाहरुको विश्लेषण, राजस्व सुधारका क्षेत्रहरुको पहिचान गर्दै राजस्व अभिवृद्धिका क्रियाकलापहरु सहित कार्यान्वयनका लागि कार्ययोजना सहितको मस्यौदा प्रतिवेदन लेखन कार्य भएको थियो । मस्यौदा प्रतिवेदनमा प्राप्त तथ्याङ्क तथा सूचनाहरुलाई तथ्याङ्कीय औजारहरु तथा विधि तथा सूचनाहरुको प्रयोग गरी विश्लेषण गरी तयार पारिएको थियो । विश्लेषण भएका तथ्यहरुलाई तालिका, ग्राफचित्र जस्ता विधिहरुबाट प्रस्तुत गर्दै राजस्व सुधार कार्ययोजनाको मस्यौदा प्रतिवेदन तयार पार्दै गाउँपालिका समक्ष पेश गरिएको थियो ।

कार्यान्वयन, अनुगमन र
मूल्यांकन
अन्तिम प्रतिवेदन स्वीकृती र
प्रकाशन
मस्यौदा प्रतिवेदन तयारी
राजस्व सुधार कार्ययोजना
तयारी तथा राजस्व प्रक्षेपण
सूचना संकलन तथा विश्लेषण
अभिमुखीकरण तथा राजस्व
सुधार योजना तर्जुमा
कार्यशाला
प्रश्नावली तथा फारम विकास
सन्दर्भ सामग्रीहरुको अध्ययन

राजस्व सुधार कार्ययोजना

छ) अन्तिम प्रतिवेदन स्वीकृती र प्रकाशन

मस्यौदा प्रतिवेदन वारे गाउँपालिका एव सरोकारवाला सम्बन्धित सबै पक्षहरुको सुझावहरु संकलन, मस्यौदा प्रतिवेदनमा छुटेका पक्षहरु थप्दै, तथ्यांकीय कमि कमजोरीहरु सच्चाउदै प्रतिवेदनलाई आवश्यक परिमार्जन गरी राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको अन्तिम प्रतिवेदन तयार परिएको थियो ।

राजस्व सुधार कार्ययोजनाको अन्तिम प्रतिवेदन विभिन्न ६ परिच्छेदमा विभाजन गरिएको छ । पहिलो परिच्छेदमा परिचय रहेको छ । यसमा राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गर्ने क्रममा अवलम्बन गरिएका विधि, प्रक्रिया, उद्देश्य एवं राजस्व सुधार कार्ययोजनाको औचित्य वारे उल्लेख गरिएको छ, भने परिच्छेद २ मा पालिकाको वस्तुस्थिति संक्षिप्त रूपमा खासगरी पालिकाको भौगोलिक अवस्थिति, सामाजिक आर्थिक अवस्था, राजस्व परिचालनका सन्दर्भमा राजस्वको सम्भावना, संगठनात्मक संरचना, जनशक्तिको व्यवस्था, र आन्तरिक आयको अवस्थाका वारेमा उल्लेख भएको छ । त्यसैगरी परिच्छेद ३ मा स्थानीय तहलाई संवैधानिक एवं कानूनी आधारमा वित्तीय अधिकारको व्यवस्था वारे उल्लेख भएको छ र परिच्छेद ४ मा राजस्व सुधार योजना तर्जुमा उल्लेख भएको छ । परिच्छेद ५ मा आगामी ३ वर्षका लागि राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ, भने परिच्छेद ६ मा राजस्व सुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्यांकन गर्नुपर्ने पक्षहरु उल्लेख गरिएको छ । उपरोक्त पक्षहरुका साथसाथै अनुसूचीहरुमा खासगरी सूचना संकलन गर्दाका खाकाहरु उल्लेख गरिएको छ ।

१.५ सीमा

राजस्व सुधार कार्ययोजनाको क्षेत्र व्यापक भएता पनि सीमित श्रोत साधन, विगतका वर्षहरूका सूचनाहरूको अभाव, सीमित समयका कारण यस अध्ययनका सीमाहरू देहाय अनुसारका छन् :

- क) प्रतिवेदन मूलत कार्यालयको अभिलेख, दस्तावेज प्रतिवेदन तथा द्वितीय श्रोतहरूबाट प्राप्त तथ्यांक तथा सूचनाहरूको आधारमा तयार पारिएको छ ।
- ख) पालिकाको आन्तरिक आय तथा श्रोतको पहिचान गर्ने उद्देश्यका लागि तयार पारिएको तथ्यांक संकलन फारम अनुसार प्राप्त तथ्यांकहरु विभिन्न कार्यालयहरूको अभिलेख तथा स्थलगत अध्ययनबाट संकलन गरिएको छ ।
- ग) पालिकामा भएको अभिलेख एवं छलफलबाट प्राप्त सूचनाको आधारमा आय श्रोतहरूको पहिचान तथा सम्भाव्यता अभ्ययन भएको छ । पालिकाको विगतका आर्थिक वर्षहरूमा भएको यथार्थ आय विवरण, आय वृद्धि, कर तथा गैरकर राजस्व वृद्धिदर, अनुमानका आधारमा राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ ।
- घ) पालिकाको जनसंख्या तथा आर्थिक गतिविधिमा हुने वृद्धि, सेवामा हुने वृद्धि र नागरीक सन्तुष्टिमा हुने वृद्धि आदि पक्षहरूले भविष्यको राजस्व संकलनमा असर गर्ने भएता पनि त्यस्ता पक्षहरूसंग सम्बन्ध राखेहरूको तथ्यांकहरू उपलब्ध नभएकोले आय प्रक्षेपणमा समावेश गर्न सकिएको छैन ।
- ड) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ र अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ ले दिएको राजस्व अधिकारको आधारमा राजस्व सम्बन्धी अध्ययन तथा विश्लेषण गरिएको छ ।

परिच्छेद - दुई :

गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति

२.१ भौगोलिक अवस्थिति

दोर्दी गाउँपालिका समुन्द्री सतह देखि न्यूनतम ३८५ मिटर देखि द२६२ समटर अग्लो मनास्तु हिमशिखर सम्म फैलिएको छ। कूल ३५०.९३ वर्ग किमिमा दोर्दी गाउँपालिका फैलिएको छ। यस गाउँपालिकालाई ९ वटा वडामा विभाजन गरिएको छ। भौगोलिक विविधता भएको कारण यहाँको हावापानी उचाई तथा समय अनुरूप फरक फरक छन्। अत्यन्त गर्मी हावापानी देखि अति ठण्डा हिमाली हावापानीले गर्दा जैविक विविधता एवं वातावरणीय विविधताको दृष्टिले यो ठाउँ निकै प्रसिद्ध छ।

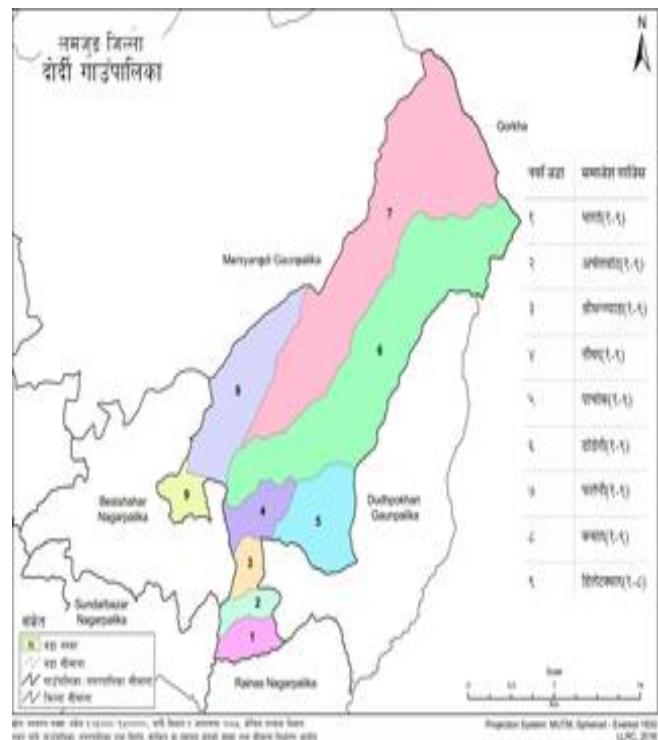
२.२ राजनीतिक र प्रशासनिक विभाजन

वि.स. २०७३ सालमा संघिय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयले ७४४ स्थानीय तह लागु गर्दा लमजुङ जिल्लामा साविकका हिलेटक्सारको (१-८) वडाहरु भार्ते, अर्चेलबोट, श्रीमन्जाड, नौथर, पाचोक, ढाडेनी, फलेनी र बन्सार गाउँ विकास समितिहरूलाई समेटेर दोर्दी गाउँपालिकाको घोषणा गरिएको हो।

२.३ जनसांख्यिक विवरण

यस दोर्दी गाउँपालिकामा जम्मा जनसंख्या १८३०२ रहेको छ।

तालिका नं. १ जनसंख्या विवरण		
वडा नं.	जनसंख्या	क्षेत्रफल
१	२२३९	९.९९
२	१६०५	७.४२
३	१७७९	७.०३
४	२२३३	१३.२७
५	२४६९	२८.२२
६	२६२५	११३.७३
७	१४४५	१२२.३५
८	२४७७	४०.१
९	१४३०	८.८२
जम्मा	१८३०२	३५०.९३

२.४ मानव संसाधनको अवस्था

क) संगठनात्मक व्यवस्था : राजस्व प्रशासन संचालनका लागि पालिकामा राजस्व इकाइ मार्फत काम कारबाहीहरु अगाडी वढाइएको छ। छुट्टै राजस्व शाखा स्थापना र आवश्यक कर्मचारीहरुको व्यवस्था गरिएको छैन। राजस्व अभिवृद्धिकै लागि राजस्व इकाइमा कार्यरत कर्मचारीहरूलाई क्षमता विकास तालिमवाट पनि लाभान्वित हुन सकेका छैनन र कार्य जिम्मेवारी पनि स्पष्ट लिखित रूपमा दिइएको छैन। यस गाउँपालिकाको कार्यालय र यस अन्तर्गतका वडा कार्यालयहरूमा कार्यरत जनशक्तिको अवस्था न्यून रहेको छ। यस गाउँपालिकामा राजस्व

प्रशासनको लागि राजस्व नीति तथा प्रशासन उपशाखा गठन गरेको छ । यस गाउँपालिकामा राजस्व शाखाको जिम्मा आलेप लाई दिईएको छ ।

ख) **राजस्व प्रशासन संचालन अवस्था :** कर तिनुपर्ने कर रकम वारे जानकारी गराउने अभ्यास पालिकावाट हुन सकेको छैन भने कर रकम वारे चित नवुभेमा गुनासो सुनुवाइ गर्ने संयन्त्र समेत विकास हुन सकेको छैन र राजस्व इकाइवाट राजस्व कार्य प्रक्रिया, चुहावट नियन्त्रणको प्रयास, लक्ष्य तथा असुली व्यवस्थाको अनुगमन समेत हुने गरेको पाँइदैन । तर समयमै करदाताहरुले कर भक्तानी नगरिएमा त्यसवापतको जरिवाना लिने व्यवस्था भने गरिएको छ । पालिकाको आफ्नो स्वमित्वमा रहेका स्थायी प्रकृतिका सम्पत्तिहरुको अभिलेख राख्ने गरिएको छ । निजी क्षेत्रसंग सहकार्य एवं साभेदारीमा काम गर्ने उद्देश्यले सार्वजनिक निजी साभेदारी ऐन कार्यान्वयनमा आउन सकेको छैन ।

ग) **सूचना तथा समन्वय :** पालिकामा आन्तरिक लेखापरीक्षण, महालेखा परीक्षण जस्ता कार्यहरु प्रभावकारी रूपमा संचालन भएका छन् । राजस्व परामर्श समिति क्रियाशील छ । करका दर निर्धारण एवं यसको समीक्षा सरोकारवाला पक्षहरुसंगको सहभागितामा हुने गरेको पाइन्छ, भने अन्य शाखाहरुसंग राजस्व इकाइ वीच समन्वय प्रभावकारी हुने गरेको छ । तापनि करदातालाई कर तथा शुल्क सम्बन्धी जानकारी, गाउँपालिकाको आय विवरण सार्वजनिक गर्ने जस्ता कार्यहरु गाउँपालिकावाट हुने गरेको पाँइदैन ।

२.५ गाउँपालिकाको भौतिक सम्पत्ति सम्बन्धी विवरण

दोर्दी गाउँपालिकाको आफै निजी भवन रहेको र केहि वडा कार्यालयहरुको भवन बनेको र केहि वडा कार्यालयहरु निर्माणधीन अवस्थामा छन् । गाउँपालिकामा गरिएको स्थलगत भ्रमण र कार्यालिका कर्मचारीहरुसंग गरिएको अन्तरक्रिया मा जनशक्तिको अभाव रहेको हुँदा पालिकाको भौतिक विवरण (चल अचल सम्पत्ति) वारे कुनै विवरण संकलन नभएको जानकारी प्राप्त भयो । र त्यसैगरि पालिकाको मातहतमा बोलेरो जिप एउटा र मोटरसाईकल ७ वटा रहेको छ ।

परिच्छेद - तीन :

राजस्व अधिकार तथा आय सम्भाव्यता

३.१ राजस्व अधिकार

क) संवैधानिक अधिकार

नेपालको संविधान २०७२ को धारा ५७ मा राज्यशक्तिको बाँडफाँड सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ। राज्य शक्ति बाँडफाँड संविधानको अनुसूची ५ वमोजिम संघलाई, अनुसूची ६ वमोजिम प्रदेशलाई र अनुसूची ८ वमोजिम स्थानीय तहलाई हुने व्यवस्था भएको छ। त्यसैगरी अनुसूची ७ मा संघ र प्रदेशको साभा अधिकारका र अनुसूची ९ मा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साभा अधिकार सम्बन्धी व्यवस्था गरिएको छ। यसरी व्यवस्था गरिएका अधिकारहरु प्रयोगका लागि सम्बन्धित सरकारहरुले आआफ्नो कानूनहरु बनाउनु पर्ने हुन्छ। नेपालको संविधान २०७२ को धारा ६० मा राजस्व स्रोतको बाँडफाँडको व्यवस्था गरिएको छ। यसअनुसार तीनै तहका सरकारले आफ्नो आर्थिक अधिकार क्षेत्र भित्रको विषयमा कर लगाउन र राजस्व संकलन गर्न सक्ने व्यवस्था भएको छ। मुलत तीनैतहका सरकारलाई एकल अधिकार र साभा अधिकार गरी दुई प्रकारका अधिकार निर्धारण गरिएको छ। कर लगाउने तथा राजस्व संकलन गर्ने सन्दर्भमा स्थानीय तहका लागि नेपालको संविधान अनुसूची ८ को अनुक्रम ४ मा उल्लेख गरिएको छ। यस सम्बन्धी विस्तृत विवरण यसैसाथ तालिकामा उल्लेख गरिएको छ। सो अनुसार स्थानीय तहले सम्पत्ति कर, घरवहाल कर, घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, सेवा शुल्क दस्तुर, पर्यटन शुल्क, विज्ञापन कर, व्यवसाय कर, भूमिकर तथा मालपोत, दण्ड जरिवाना, मनोरञ्जन कर र मालपोत संकलन गर्न सक्ने छ भने प्राकृतिक स्रोतवाट प्राप्त रोयल्टी र पर्यटन शुल्कलाई साभा अधिकार क्षेत्रभित्र राखिएको छ।

तालिका नं. ३	
स्थानीय तहको संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साभा अधिकार अनुसूची ९ को अनुक्रम ४ वमोजिम	स्थानीय तहको अधिकारहरु
► सम्पत्ति कर	► सेवा शुल्क
► घर वहाल कर	► दस्तुर
► घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क	► दण्ड जरिवाना
► सवारी साधन कर	► प्राकृतिक स्रोतवाट प्राप्त रोयल्टी
► सेवा शुल्क दस्तुर	► पर्यटन शुल्क
► पर्यटन शुल्क	
► विज्ञापन कर	
► व्यवसाय कर	
► भूमिकर (मालपोत)	
► दण्ड जरिवाना,	
► मनोरञ्जन कर	
► मालपोत संकलन	

श्रोत : नेपालको संविधान २०७२

ख) स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४

स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को परिच्छेद ९ मा गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको वित्तीय अधिकार क्षेत्र उल्लेख भएको छ। सो परिच्छेदको दफा ५४ देखि ६४ सम्म वित्तीय अधिकार सम्बन्धी विविध पक्षहरु व्यवस्था गरिएको छ। यस अनुसार दफा ५४ मा कानून नवाइ कर लगाउन, उठाउन र ऋण लिन नपाइने व्यवस्था भएको छ भने दफा ५५ मा एकीकृत सम्पत्ति कर र घरजग्गा करको व्यवस्था गरिएको छ। यसैगरी दफा ५६ मा भूमिकर तथा मालपोत, दफा ५७ मा घरजग्गा वहाल कर, दफा ५८ मा व्यवसाय कर, दफा ५९ मा वहाल विटोरी शुल्क, दफा ६० मा पार्किङ शुल्क, दफा ६१ मा जटीवुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर, दफा ६२ मा सेवा शुल्कको व्यवस्था गरिएको छ भने दफा ६३ मा कर, शुल्क वा दस्तुर कुटनीतिक नियोग एवं कुटनीतिज्ञ र वैदेशिक ऋण एवं सहायतावाट संचालन परियोजनाका पैठारी भएका मालसामानमा लगाउन नपाउने व्यवस्था छ। दफा ६४ मा प्रदेश र गाउँपालिका वा नगरपालिकाको दोहोरो अधिकार क्षेत्रभित्र कर निर्धारण, संकलन र बाँडफाँडको व्यवस्था गरिएको छ। यस अनुसार स्थानीय तहले टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा र इरिक्सा जस्ता सवारी

करको दर निर्धारण संकलन गर्ने अधिकार स्थानीय तहमा राखिएको छ भने यि वाहेकका सवारी साधनमा करदर निर्धारण र संकलन गर्ने अधिकार प्रदेश सरकारलाई दिइएको छ। यसैगरी घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क र मनोरन्जन करको दर निर्धारण प्रदेश सरकारवाट र संकलन गर्ने जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई दिइएको छ भने विज्ञापन कर दर निर्धारण र संकलन गर्ने अधिकार स्थानीय तहलाई दिइएको छ। प्राकृतिक श्रोत कर खासगरी दुङ्गा, गिटी, वालुवा, चुनदुङ्गा, खरीदुङ्गा, अभ्रख र दहतर वहतरको करदर निर्धारण प्रदेश सरकार र संकलन गर्ने जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई दिइएको छ। पर्यटन शुल्क पर्वतारोहण, राष्ट्रिय निकुञ्ज, बन्यजन्तु आरक्षण तथा संरक्षण क्षेत्रको प्रवेश शुल्क नेपाल सरकारलाई, स्थानीय उद्यान, पार्क, चिडियाखाना, ऐतिहासिक तथा पुरातात्त्विक सम्पदा तथा संग्राहलयको प्रवेश शुल्क स्थानीय सरकारलाई र पर्यटन शुल्क निर्धारण र संकलन गर्ने अधिकार प्रदेश सरकारलाई दिइएको छ।

ग) अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४

ऐनको दफा ३ मा कर, गैरकर तथा रोयल्टी लगाउन सक्ने व्यवस्था भएको छ। यस अनुसार स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्र यसै ऐनको दफा ३ को उपदफा ३ तथा अनुसूची ३ मा उल्लेख गरिएको छ। स्थानीय तहको यस ऐन अनुसार देहाय वमोजिमका क्षेत्रहरुमा कर तथा गैरकर राजस्व संकलन गर्न सक्ने व्यवस्था भएको छ।

तालिका नं. ४

वित्तीय अधिकार क्षेत्र : कर तथा गैरकर सम्बन्धी

करका क्षेत्रहरु	गैरकरका क्षेत्रहरु
१) सम्पत्ति कर २) घर वहाल कर ३) घर जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क ४) सवारी साधन कर ५) भूमिकर (मालपोत) ६) मनोरन्जन कर ७) विज्ञापन कर ८) व्यवसाय कर	१) सेवा शुल्क दस्तुर २) पर्यटन शुल्क ३) दण्ड जरिवाना
स्थानीयतहको अधिकार क्षेत्रको विषयमा स्थानीय कानून र अन्य प्रचलित कानून अनुसार लगाइने अन्य कर तथा गैरकर करहरु	

श्रोत : अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ अनुसार स्थानीय तहले कर राजस्व अन्तर्गत सम्पत्तिकर, घरवहाल कर, घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, भूमिकर तथा मालपोत, मनोरन्जन कर, विज्ञापन कर, व्यवसाय कर लगाउन र संकलन गर्ने सक्ने व्यवस्था गरिएको छ भने गैरकर राजस्व अन्तर्गत सेवा शुल्क दस्तुर, पर्यटन शुल्क र दण्ड जरिवानावाट।

त्यसैगरी दफा ४ मा गैरकरको दर निर्धारणका आधारहरु तोएिको छ। सबै तहका सरकारहरुले वस्तु वा सेवाको लागत, संचालन र सम्भार खर्चलाई आधार मानी गैरकरका दरहरु निर्धारण गर्नुपर्ने व्यवस्था छ भने दफा ५ मा एकल कर प्रशासन सम्बन्धी व्यवस्था गरिएको छ। यस अनुसार सवारी साधन कर, घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, विज्ञापन कर, मनोरन्जन कर उठाउदा प्रदेश र स्थानीय सरकारले एक अर्काको कर समेत उठाउने व्यवस्था गरिएको छ। कर संकलन गर्दाको सम्बन्धित तहले प्रशासनिक खर्च २ प्रतिशत राखी वाँकी रकम सम्बन्धित तहको सचित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने हुन्छ।

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को परिच्छेद ३ को दफा ६ मा मूल्य अभिवृद्धिकर तथा अन्तःशुल्क वाँडफाँड, दफा ७ मा प्राकृतिक स्रोतवाट प्राप्त हुने रोयल्टी वाँडफाँडको व्यवस्था गरेको छ। यस अनुसार मूल्य

अभिवृद्धि कर तथा अन्तःशुल्कवाट १५ प्रतिशत र प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टी (पर्वतारोहण, विद्युत, वन, खानी तथा खनिज र पानी तथा अन्य प्राकृतिक स्रोत) वाट २५ प्रतिशत राजस्वको व्यवस्था गरिएको छ। यसैगरी परिच्छेद ४ को दफा ८ मा वित्तीय समानीकरण अनुदान, दफा ९ मा सर्तांत अनुदान, दफा १० मा सम्पूरक अनुदान र दफा ११ मा विशेष अनुदानको व्यवस्था गरिएको छ भने दफा १४ मा आन्तरिक ऋण लिन सक्ने व्यवस्था गरिएको छ।

घ) राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४

प्राकृतिक स्रोतको परिचालन, राजस्व वाँडफाँड तथा अनुदान सम्बन्धी व्यवस्था यस ऐनको परिच्छेद ४ मा गरिएको छ। यसै ऐनको दफा १४ मा प्राकृतिक स्रोतको परिचालन गर्दा लिइने आधार, दफा १५ मा राजस्व वाँडफाँड गर्दा लिइने आधार, दफा १६ मा अनुदान सिफारिस गर्दा लिइने आधारको व्यवस्था गरिएको छ। राजस्व वाँडफाँड गर्दा विशेष गरी जनसंख्या, भौगोलिक क्षेत्रफल, मानव विकास सूचकांक, खर्चको आवश्यकता, राजस्व संकलनमा गरेका प्रयास, पूर्वाधार विकास जस्ता पक्षहरूलाई आधार मानिने व्यवस्था गरिएको छ।

३.२ आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था

आर्थिक वर्ष २०७६/७७ देखि २०७८/७९ सम्मको आय विवरण अनुसार गाउँपालिकाले पहिलो वर्ष २७ लाख, त्यसपछिका वर्षहरूमा क्रमशः ३८ लाख, १८ लाख, राजस्व संकलन हुँदै आएको पाइन्छ। यस सम्बन्धी विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

३.२.१ कर राजस्व :

कर राजस्व तर्फ दोर्दी गाउँपालिकाले भूमिकर तथा मालपोत, व्यवसायकर, घरजग्गा बहाल कर, विज्ञापन कर र मनोरन्जन कर संकलन गर्दै आएको छ। यसरी संकलन हुँदै आएको आय शिर्षकहरूमा सम्पत्ति करको अवस्था कमजोर छ। यस अन्तर्गत राजस्व संकलन हुँदै आएको पाइदैन। यस सम्बन्धी विस्तृत विवरण तल उल्लेख गरिएको छ।

सि.नं.	आय शीर्षकहरू	तालिका नं. ५		
		सम्भावना	दर निर्धारण	राजस्व संकलन
१.	सम्पत्तिमा आधारित कर मालपोत / भूमिकर	भएको	भएको	भएको
२.	सम्पत्तिमा आधारित कर सम्पत्तिकर	नभएको	नभएको	नभएको
३.	व्यवसाय कर	भएको	भएको	भएको
४.	सवारी कर	नभएको	नभएको	नभएको
५.	घरजग्गा बहाल कर	भएको	भएको	भएको
६.	विज्ञापन कर	भएको	भएको	नभएको
७.	मनोरञ्जन कर	भएको	भएको	नभएको

श्रोत : दोर्दी गाउँपालिकाको अभिलेख, २०७८

३.३.२ गैरकर राजस्व :

गैरकर राजस्व अन्तर्गत दोर्दी गाउँपालिकामा घरनक्सा पास दस्तुर, प्रमाणित तथा सिफारिस जस्ता शुल्कहरूको राजस्व संकलनको सम्भावना रहेको, राजस्व संकलन पनि हुँदै आएको र राजस्व दररेटहरू पनि निर्धारण भएको छ। यसको अलवा, वसपार्क व्यवस्थापन, खानेपानी सेवा, पर्यटन, सार्वजनिक शैचालय, जस्ता क्षेत्रहरूवाट सेवा

शुल्क संकलन गर्न सकिने सम्भावना रहेको देखिएको छ । उपरोक्त मध्ये केही क्षेत्रहरूमा गाउँपालिकाले सेवा सुविधाहरु उपलब्ध समेत गराउदै आएको छ । तापनि गाउँपालिकावाट राजस्वको दररेट निर्धारण नभएको, राजस्व संकलन गर्ने नीतिगत निर्णय समेत नभएकोले राजस्व संकलन हुन सकेको छैन । यस सम्बन्धी विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

सि.नं.	आय शीर्षकहरू	भएको/नभएको		
		सम्भावना	दर निर्धारण	राजस्व संकलन
१.	सवारी पार्किङ शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
२.	खानेपानी महशुल	भएको	भएको	भएको
३.	विद्युत महशुल	नभएको	नभएको	नभएको
४.	वहाल विटोरी शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
५.	पर्यटन सेवा शुल्क	भएको	भएको	भएको
६.	फोहोरमैला व्यवस्थपन शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
७.	प्राकृतिक स्रोत: ढुङ्गा, गिड्ठी, बालुवा, माटो, दहतर बहतर विक्री	भएको	भएको	भएको
८.	ठल निकास सेवा शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
९.	सार्वजनिक शौचालय सेवा शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
१०.	हाटवजार सेवा शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
११.	पशुवधशाला सेवा शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
१२.	सार्वजनिक संरचना मर्मत सम्भार शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
१३.	सडक बत्ती सेवा शुल्क (गाउँपालिका वाट)	नभएको	नभएको	नभएको
१४.	अतिथि गृह सेवा शुल्क	नभएको	नभएको	नभएको
१५.	अचल सम्पत्ति मूल्यांकन शुल्क	भएको	भएको	भएको
१६.	दर्ता तथा नवीकरण दस्तुर	भएको	भएको	भएको
१७.	नक्सापास दस्तुर	भएको	भएको	भएको
१८.	सिफारिस तथा बक्सौनी दस्तुर	भएको	भएको	भएको
१९.	नाता प्रमाणित दस्तुर	भएको	भएको	भएको
२०.	अन्य प्रमाणित दस्तुर	नभएको	नभएको	नभएको
२१.	लिलाम विक्री	नभएको	नभएको	नभएको
२२.	सार्वजनिक निजी साभदारी	नभएको	नभएको	नभएको
२३.	अन्य स्रोत परिचालन (नक्सा फाराम, फोटोकपी, प्रोफाईल, घरनम्वर आदि)	नभएको	नभएको	नभएको

तालिका नं. ६
गैरकर राजस्व परिचालनको अवस्था

सि.नं.	आय शीर्षकहरू	भएको/नभएको		
		सम्भावना	दर निर्धारण	राजस्व संकलन
२४.	साँवा, व्याज, लाभांस र वोनस	नभएको	नभएको	नभएको
२५.	भाडा तथा वहाल	भएको	भएको	भएको
२६.	मेसिन तथा औजार भाडा	नभएको	नभएको	नभएको
२७.	सभागृह भाडा	नभएको	नभएको	नभएको
२८.	ताल, पोखरी तथा जग्गा भाडा	नभएको	नभएको	नभएको

श्रोत : दोर्दी गाउँपालिकाको अभिलेख, २०७८

३.२.३ सम्भावना तथा चुनौतिहरू

राजस्व अभिवृद्धि एवं परिचालन गर्ने सन्दर्भमा दोर्दी गाउँपालिकामा निम्न अनुसारका सम्भावना तथा चुनौतिहरू रहेका छन् ।

गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण	
सबल पक्ष तथा सम्भावनाहरू	समस्या तथा चुनौतिहरू
<ul style="list-style-type: none"> ▶ राजस्व परिचालनका लागि प्रशासनिक संरचना तथा संयन्त्र निर्माण भएको ▶ गाउँपालिकामा राजस्व शाखा क्रियाशील रहेको र जनशक्ति व्यवस्था भएको ▶ राजस्व संकलन वडा कार्यालयवाट हुँदै आएको ▶ राजस्व अभिवृद्धिका लागि वार्षिक नीति, कार्यक्रम को व्यवस्था ▶ राजस्व अभिवृद्धि हुनसक्ने क्षेत्रहरूमा वार्षिक वजेट विनियोजन भएको ▶ सम्पत्तिकर, वहालकर, व्यवसायकर जस्ता मुख्य स्रोतहरू कार्यान्वयनमा ▶ सांस्कृतिक, एवं प्राकृतिक दृश्यावलोकन स्थलहरूको निर्माण सगै पर्यटन शुल्क संकलनको सम्भावना रहेको ▶ नागरिकहरूमा राजस्व भुक्तानी गर्नुपर्ने सोचमा सकरात्मक परिवर्तनको विकास हुन थालेको 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ आन्तरिक आयमा कर राजस्वको हिस्सा क्रमिक रूपमा घट्दो र गैरकर राजस्वको हिस्सा वढ्दो क्रममा रहनु ▶ गैरकर राजस्व माथिको परनिर्भरता वढ्दै जानु ▶ सम्पत्तिकर र व्यवसायकर प्रभावकारी ठंगवाट कार्यान्वयन गर्न कठिनाई ▶ राजस्व अभिवृद्धिका लागि दायरा विस्तार गर्न कठिनाइ राजस्वका नयाँ क्षेत्र तथा स्रोत पहिचान गर्न कठिनाइ ▶ राजस्व संकलनलाई डिजिटाइज एवं अनलाइन सेवा कार्यान्वयन गर्न कठिनाइ ▶ राजस्व संकलन हुने क्षेत्रहरू खासगरी पूँजीगत क्षेत्रमा लगानी अभिवृद्धि गर्न नसक्नु ▶ राजस्व शाखामा दक्ष एवं जनशक्ति संख्या न्यून हुनु ▶ गाउँपालिकाका पदाधिकारी, सदस्य एवं कर्मचारीहरूमा राजस्व अभिवृद्धि सम्बन्धी क्षमता न्यून हुनु ▶ कर राजस्व एवं गैरकर राजस्व परिचालनका लागि छाता कानून निर्माण नहुनु, जसको आधारमा कार्यविधि एवं अन्य कानूनहरू निर्माण हुन नसक्नु । जस्तो व्यवसाय कर, अटोरिक्सा, पार्किङ शुल्क, सम्पत्तिकर आदि जस्ता श्रोतका लागि कार्यविधि निर्माण नहुनु ▶ राजस्व सम्बन्धी वार्षिक नीति कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन का लागि वजेट व्यवस्था नहुनु ▶ कर भुक्तानीका लागि करदाताहरू गाउँपालिकाको कार्यालय मै आउनुपर्ने वाध्यात्मक अवस्था

३.३ आन्तरिक राजस्व संकलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण

३.३.१ कर राजस्व

क) सम्पत्ति करको दर

विद्यमान अवस्था र सम्भाव्यता : यस अन्तर्गत अचल सम्पत्तिहरु घर, जग्गा, टहरा आदि भएपनि पालिकाले सम्पत्ति कर घरजग्गालाई मात्रै लिएको पाइन्छ । सम्पत्ति कर लागुका लागि पालिकावाट अचल सम्पत्तिहरुको न्यूनतम मूल्यांकन भएको छैन र भूमिलाई उपयोगिताका आधारमा वर्गीकरण पनि हुन सकेको छैन । सामान्यत, यसलाई व्यवसायिक, आवसिय, कृषि र अन्य गरी चार भागमा वर्गीकरण गरी सोही अनुसार भूमिको न्यूनतम मूल्यांकन गरी कर निर्धारण गर्ने अभ्यास हुन सकेको छैन । पालिकाले यसै शिर्षक अन्तर्गत आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा रु. २ लाख ८९ हजार राजस्व संकलन गरेको छ । चालु आर्थिक वर्षमा यस शिर्षकवाट रु. ४६ हजार राजस्व संकलन भइसकेको छ । यसको अलवा पालिकाले मालपोत तथा भूमिकरवाट राजस्व संकलन गर्दै आएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा रु.१० लाख ९६ हजार राजस्व संकलन भएको छ ।

पालिकाको आर्थिक ऐन अनुसार मालपोत तथा भूमिकरका लागि ५ रोपनी सम्मका लागि र सो भन्दा बढीका लागि प्रति रोपनीका आधारमा करदर निर्धारण गरेको छ । भूमिलाई खेत र पाखो गरी दुई वर्गमा विभाजन गरिएको छ ।

पालिकाले सम्पत्ति कर (घरजग्गा र भूमि) लाई कार्यान्वयमा त्याउनु पर्ने देखिन्छ । भूमिकर तथा मालपोत आफैमा अहिलेको परिप्रक्षेमा व्यवहारिक देखिदैन । जग्गाको क्षेत्रफल उच्जनीको आधारमा त्यस विखत कार्यान्वयनमा रहेको यो कर प्रणाली अहिले उपयोगिताको आधारमा जग्गाको मूल्य निर्धारण हुने गरेको छ । सङ्कको नजिकको व्यवसायिक जग्गा र त्यतिखेरको अव्वल भूमिमा निकै फरकपन पाइन्छ ।

क्षेत्र	तालिका नं. ७ मालपोत तथा भूमिकर			
	न्यूनतम ५ रोपनी सम्म रु	थप प्रति रोपनी रु.	खेत	पाखो
			खेत	पाखो
अव्वल	१००	६०	३०	२०
दोयम	९०	५०	२०	२०
सिम	८०	४०	२०	२०
चाहार	७०	३०	२०	२०

घरधुरीका आधारमा सम्पत्ति करको सम्भाव्यता हेदा गाउँपालिकालाई वार्षिक सम्पत्ति कर वापत रु.८६ लाख ६७ हजार संकलन हुन सक्ने अनुमान गर्न सकिन्छ । पालिकामा ४३९४ घरधुरी रहेका छन् । प्रति ३ घरमा २ जना करदाता भएको अनुमान गर्दा सम्पत्ति कर प्रयोजनका लागि पालिकामा ६५९१ करदाता छन् । शुरुका वर्षहरुमा उपरोक्त कर प्राप्त नभएपनि दायरा विस्तार गर्दै जाँदा सो रकम संकलन हुन सक्ने देखिन्छ । न्यूनतम ०.०२ प्रतिशत रु.१० लाख सम्म सम्पत्ति हुने करदाताका लागि र अधिकतम ०.२९ प्रतिशत रु.१ करोड सम्पत्ति हुनेका लागि करदर निर्धारण गर्दा उपरोक्त रकम प्राप्त हुन सक्छ । यस सम्बन्धी विस्तृत विवरण यसैसाथ संलग्न तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ८						
सम्पत्ति कर : प्राप्त हुन सक्ने अनुमान						
जम्मा घरधुरी संख्या	करदाता संख्या यथार्थमा	करदाता संख्या	अचल सम्पत्ति न्यूनतम मूल्यांकन रु.	सम्पत्ति करदर	वार्षिक कर रकम प्रति एक करदातावाट रु.	जम्मा वार्षिक कर रकम रु.
४३९४	१.५ (६५९१)					
६५९१	८	५२७	१,०००,०००	०.०२	२००	१०५,४५६
६५९१	८	५२७	२,०००,०००	०.०२१	४२०	२२१,४५८
६५९१	१०	६५९	३,०००,०००	०.०२२	६६०	४३५,००६

तालिका नं. ८

सम्पति कर : प्राप्त हुन सक्ने अनुमान

जम्मा घरधुरी संख्या	करदाता संख्या यथार्थमा	करदाता संख्या	अचल सम्पति न्यूनतम मूल्यांकन रु.	सम्पति करदर	वार्षिक कर रकम प्रति एक करदातावाट रु.	जम्मा वार्षिक कर रकम रु.
६५९९	१२	७९९	४,०००,०००	०.०२३	९२०	७२७,६४६
६५९९	२०	१३९८	५,०००,०००	०.०२४	१२००	१,५८१,८४०
६५९९	१२	७९९	६,०००,०००	०.०२५	१५००	१,१८६,३८०
६५९९	१०	६५९	७,०००,०००	०.०२६	१८२०	१,१९९,५६२
६५९९	१०	६५९	८,०००,०००	०.०२७	२१६०	१,४२३,६५६
६५९९	५	३३०	९,०००,०००	०.०२८	२५२०	८३०,४६६
६५९९	५	३३०	१०,०००,०००	०.०२९	२९००	९५५,६९५
	१००	६५९९				८,६६७,९६५

ख) घरवहाल कर

विद्यमान अवस्था र सम्भाव्यता : पालिका क्षेत्रभित्र व्यक्ति संस्थाले भवन, घर, पसल, ग्यारेज, गोदाम, टहरा, छाप्रा, जग्गा, पोखरी आदि पुरै वा आंशिक तवरले वहालमा दिएमा घरजग्गा वहाल कर लगाइने व्यवस्था गाउँपालिकाको आर्थिक ऐनमा व्यवस्था गरिएको छ। घर वहाल कर प्रयोजनका लागि वजार क्षेत्रलाई भौगोलिक क्षेत्रका रूपमा वर्गीकरण गरी सोही अनुसार न्यूनतम भाडा दर निर्धारण हुन सकेको छैन। यसैरारी भाडा प्रयोजन (व्यक्तिगत, संस्थागत र व्यवसायिक) का आधारमा समेत वर्गीकरण गरी वहाल कर पनि निर्धारण हुन सकेको छैन। पालिकाले सबै क्षेत्रका लागि एकमुष्ट करदर १० प्रतिशत निर्धारण गरेको छ। यस हिसावबाट व्यक्तिगत प्रयोजन र व्यवसायिक प्रयोजनका लागि घर वहाल लिदा एकै करदरमा भुक्तानी गर्नुपर्ने प्रावधान रहेको छ। जुन सामाजिक हिसावबाट पनि न्यायोचित मान्न सकिदैन।

घर वहाल कर वापत आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा रु.१ लाख ४ हजार संकलन भएको छ। त्यसपछिका आर्थिक वर्षहरुमा घरवहाल कर वापत राजस्व संकलन हुन नसकेको देखिन्छ।

ग) व्यवसाय कर

विद्यमान अवस्था र सम्भाव्यता : गाउँपालिकाले विभिन्न शिर्षकहरूवाट व्यवसाय कर संकलन हुदै आएको देखिन्छ। सो अन्तर्गत पनि व्यवसायको सेवा प्रकृति र श्रेणी अनुसार अरु थुप्रै शिर्षकहरू पनि छन्। यथार्थमा पालिकाले वार्षिक व्यवसाय कर आर्थिक वर्ष २०७७/७८ सम्म रु.२९ हजार प्राप्त भएको छ र चालु आर्थिक वर्षको अहिले सम्म कति राजस्व संकलन हुन सक्यो सो वारे यकिन छैन। आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा रु.८१ हजार राजस्व संकलन भएको थियो। यसबाट व्यवसाय कर वापत राजस्व संकलनमा समस्या देखिएको प्रष्ट हुन्छ।

व्यवसाय कर सिद्धान्तत, वार्षिक कारोबारको आधारमा कर लगाउने गरिन्छ। कर कार्यालयको लामो अभ्यास यसैमा आधारित छ। व्यवसायहरुको लेखापरीक्षण एवं वार्षिक कारोबारलाई आधार मानी कर रकम निर्धारण गर्ने गरिन्छ। सामान्यत, गाउँपालिका भित्र संचालन हुने व्यवसायहरुको स्तर र व्यवसायिक प्रकृति हेर्दा स्थानीय नै हुने र अधिकांश अनौपचारिक हुने भएकोले लेखापरीक्षण गर्ने कार्य आफैमा त्यति व्यवहारिक नहुन पनि सक्छ। तापनि व्यवसायमा कर निर्धारण गर्ने आधार भनेको कारोबार नै हो। यसैका आधारमा कर संकलन गर्नुपर्ने हुन्छ। यसका लागि गाउँपालिकाले व्यवसायको प्रकृति, हुनसक्ने वार्षिक कारोबार, व्यवसायमा भएको पूँजी लगानी

जस्ता पक्षलाई आधार मानी व्यवसायिहरुको प्रतिनिधि संस्थासंगको सहमतिमा एक करयोग्य रकम मानी सोमा करदर निर्धारण गर्दा तुलनात्मक रूपमा व्यवहारिक हुन सक्छ ।

सम्भाव्यता :

आर्थिक सर्वेक्षण २०१८ अनुसार गाउँपालिका क्षेत्रभित्र संचालित उद्योग व्यवसायको संख्या ११८६ वटा छन् । यसरी संचालित उद्योग व्यवसायहरु अहिलेको अवस्था सम्म के कति संख्यामा वढे वा घटे सोको तथ्यांक यकिन छैन । पालिकामा कति संख्यामा उद्योग व्यवसायहरु आवद्ध छन् र आवद्ध हुन वाँकी छन् सो सम्बन्धी अभिलेख पालिकामा उपलब्ध हुन सकेको छैन । उद्योगहरुको सेवा प्रकृति एवं श्रेणी पहिचान हुन सकेको छैन । आर्थिक सर्वेक्षण २०१८ लाई आधार मानेर गणना गर्दा औषतमा प्रति व्यवसाय रु.१५०० का दरले रु.१७ लाख ७९ हजार संकलन हुन सक्ने देखिन्छ ।

३.३.२ गैरकर राजस्व

क) नक्सापास

विद्यमान अवस्था तथा सम्भाव्यता : घर नक्सापास गर्ने अभ्यास क्रमिक रूपमा वृद्धि हुँदै आएको सन्दर्भमा आगामी आर्थिक वर्षहरुमा समेत यसको वृद्धि अरु वढने देखिन्छ । संरचना निर्माण अधि पालिकावाट नक्सापास अनिवार्य रूपमा गर्नुपर्ने प्रावधान राखिएकोले पनि यसको संभावना अधिक देखिन्छ ।

ख) प्राकृतिक श्रोत (दुङ्ग, वालुवा, गिड्ठी)

विद्यमान अवस्था तथा सम्भाव्यता : वातावरणीय पक्षहरुलाई मध्यनजर राख्दै आइह इआइ गरी गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रमा उपलब्ध दुङ्ग, गिड्ठी, वालुवावाट राजस्व संकलन गर्न सक्ने सम्भावना देखिएको छ । यसका लागि आवश्यक कानूनी व्यवस्था मिलाई ठेक्का प्रणाली मार्फत यस कार्यलाई आरम्भ गर्न सकिन्छ ।

ग) स्थानीय पूर्वाधार सेवा उपयोग शुल्क : सडक, खानेपानी, ढल निकास

विद्यमान अवस्था र सम्भाव्यता : गाउँपालिका क्षेत्रभित्र आफै लगानीमा सडकहरु निर्माण हुँदै आएका छन् । यसरी निर्माण भएका सडकहरुको अपर्याप्त वजेटका कारण एकै पटक कालोपत्रे गरी पक्की सडक निर्माण हुन नसक्ने भएकोले त्यस्ता सडकहरुलाई नियमित रूपमा मर्मत गरी आवागमनलाई सहजता ल्याउनु पर्ने हुन्छ । भने क्रमिक रूपमा त्यस्ता सडकहरुलाई सडक नाली वनाउदै कालोपत्रे गरी पक्की सडक वनाउनु पर्ने पनि हुन्छ । यसका लागि गाउँपालिकाले सडक उपयोग गरेवापत सवारी साधनहरुवाट शुल्क संकलन गर्ने सक्ने छ । त्यसैगरी गाउँपालिकाले खानेपानी सुविधा नागरिकहरुलाई उपलब्ध गराउदै आएको सन्दर्भमा पाइप, मुहानहरुको नियमित रूपमा मर्मत एवं सुधार गर्नुपर्ने भएकोले लाभान्वित समूहवाट उपयोग शुल्क संकलन गर्न सक्ने छ ।

घ) पूर्वाधार क्षेत्रमा लगानी : अस्पताल, प्राविधिक शिक्षालय, कृषि उपज संकलन तथा हाटवजार केन्द्र, औद्योगिक ग्राम, वहुउद्देश्यीय व्यापारिक भवन आदि ।

विद्यमान अवस्था तथा सम्भाव्यता : उपरोक्त पूर्वाधारहरु हाल गाउँपालिका क्षेत्रभित्र उपलब्ध छैन । सो सेवा उपलब्धताका लागि गाउँपालिकाले निजी क्षेत्र एवं सहकारी संस्थाहरुसंग सहकार्य तथा साझेदारी गर्न सक्ने छ । यसका लागि कानूनी व्यवस्थाका साथै आवश्यक अध्ययन अनुसन्धान गर्नुपर्ने हुन्छ र निजी क्षेत्रहरुसंग परामर्श एवं आकर्षण गर्नुपर्ने हुन्छ । यसवाट तुरन्तै गाउँपालिकालाई राजस्व प्राप्त नभएपनि केही समयको अन्तरालमा प्राप्त हुन सक्ने सम्भावनालाई नकार्न सकिदैन । तापनि कृषि उपज संकलन तथा हाटवजार संचालन वापत राजस्व संकलन हुन सक्ने अनुमान गर्न सकिन्छ ।

परिच्छेद - चार

आय संकलनको संस्थागत क्षमता तथा संकलन अवस्था

४.१ राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीति

राजस्व परिचालन सम्बन्धी पालिकाको कानून तथा नीतिगत व्यवस्था :

दोर्दी गाउँपालिकाले आन्तरिक राजस्व अभिवृद्धिका लागि विगत तीन आर्थिक वर्षहरूमा (२०७६/७७, २०७७/७८ र २०७८/७९) अध्यक्षवाट वार्षिक नीति कार्यक्रम र उपाध्यक्षवाट वजेट तथा कार्यक्रम गाउँसभामा प्रस्तुत हुँदै आएको छ। गाउँसभामा प्रस्तुत गरिएका उपरोक्त कार्यक्रमहरूमा राजस्व सम्बन्धी नीति कार्यक्रम तथा वजेट व्यवस्था देहाय वमोजिम गरिएको छ।

क) आन्तरिक राजस्व अभिवृद्धिका लागि अंगिकार गरिएको नीति

- ▶ आन्तरिक राजस्व परिचालन क्षमता वृद्धि गर्दै जाने र वित्तीय समानीकरण अनुदानको अति उत्तम विनियोजन द्वारा गरिबी निवारण र दिगो आर्थिक वृद्धि हासिल गर्दै दिगो आर्थिक विकास संगै समृद्ध दोर्दी गाउँपालिका निर्माण गर्ने लक्ष्य हासिल गर्न हामिले आफ्नो क्षेत्रवाट अधिकता प्रयास गर्ने।
- ▶ सबैभन्दा बढी कर तिर्ने करदाताहरूलाई पुरस्कृत गर्ने
- ▶ राजस्व तथा कर संकलन कार्यलाई थप प्रभावकारी बनाइने छ। आर्थिक वर्षभरीमा धेरै कर संकलन गर्ने बडा कार्यालयलाई थप प्रोत्साहन वजेटको व्यवस्था गर्ने

४.२ आय संकलनको संस्थागत क्षमता

संस्थागत संरचना स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ अनुसार विभिन्न समितिहरू गठन भएका छन् र आवश्यकताका आधारमा उपसमितिहरू गठन भई संघीयताको अभ्यास भएको छ। पालिका जनशक्तिको हिसावले हेर्दा जनप्रतिनिधिहरू र कर्मचारीहरू आवद्ध छन्। प्रशासन, शिक्षा, लेखा, प्राविधिक, सूचना, रोजगार सेवा, स्वास्थ्य, कृषि तथा पशुविकास, सामाजिक विकास, राजस्व, योजना शाखा तथा उपशाखाहरू कियाशील छन्। यस गाउँपालिकामा राजस्व शाखाको जिम्मा आलेपलाई दिईएको छ भने राजस्व सङ्कलन बडा कार्यालयवाट भई बडा सचिवको समेत आवद्धता रहदै आएको छ। पालिकाका लागि यो ठूलो जनशक्ति हो। यसैगरी सूचना तथा सञ्चारका आधुनिक प्रविधिहरू पालिकामा उपलब्ध छ। लेखामा आर्थिक कारोबारको अभिलेखीकरणका लागि कम्प्युटर सफ्टवेयर जडान गरिएको छ। राजस्व सङ्कलन गर्ने सर्दमा पालिका मुख्य कार्यालय र बडा कार्यालयहरू बीच सञ्जाल विकास गर्ने क्रममा छ।

४.३ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालन

आर्थिक वर्ष २०७६/७७ देखि २०७८/७९ सम्मको आय विवरण अनुसार गाउँपालिकाले पहिलो वर्ष २७ लाख, त्यसपछिका वर्षहरूमा क्रमशः ३८ लाख, १८ लाख, राजस्व संकलन हुँदै आएको पाइन्छ। यस सम्बन्धी विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. १०			
आन्तरिक आय विवरण			
१	आन्तरिक स्रोत	७६/७७	७७/७८
१	सम्पती कर		२८९०९५.२५
२	सम्पती, बहाल तथा पटटा वापतको आयमा लाग्ने कर	११२९५३०	१२६१९००.७०
३	मालपोत, भुमिकर	५८८५७०	१०९६६९७.६४
			१८०९३३.७७

तालिका नं. १० आन्तरिक आय विवरण				
१	आन्तरिक स्रोत	७६/७७	७७/७८	७८/७९
४	घर बहाल कर	१०४८९९		
५	व्यवसाय कर	८९९८०	२९८००	
६	सिफारिस दस्तुर	८९९३७४	११४६८६६	७४४५६५.२०
७	दण्ड, जरिवाना		२५२९७.९९	७३४०७५.६०
८	बाँडफाँड भई प्राप्त जलस्रोत सम्बन्धी रोयल्टी	४६५२५८००.४४		
जम्मा आन्तरिक स्रोत		२७१६३५३	३८४९५७६.७	१८२८८८७.५७

४.४ राजस्व परिचालनमा रहेका प्रमुख सवालहरू

- ▶ करदर महङ्गो भएको ।
- ▶ घरेलु कार्यालय, कर कार्यालय र पालिकालाई समेत व्यवसाय कर तिर्नु पर्दा दोहोरो कर भएको ।
- ▶ कर तिर्ने र कर नतिर्ने वीच भिन्नता नदेखिएको ।
- ▶ कर भुक्तानी गर्नेतर्फ करदाताहरु उदासिनता ।
- ▶ घर तथा जग्गाहरुको मूल्यांकन प्रयोजनका आधारमा अलग अलग हुने गरेको ।
- ▶ राजस्व प्रशासन अनलाइन तथा डिजिटलाइज हुन नसकेको
- ▶ सम्भावित करदाताहरुलाई कर संजालमा ल्याउन गाहो
- ▶ निजी क्षेत्रहरु राजस्व वृद्धि हुने क्षेत्रहरुमा लगानी गर्न निरुल्छुक
- ▶ करको दायरा विस्तार गर्न कठिन

परिच्छेद - पाँच :
राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा

५.१ कर राजस्व सुधार योजना तर्जुमा

कर राजस्व अन्तर्गत सम्पत्ति कर, भूमिकर, घर जग्गा वहाल कर, व्यवसाय कर, सवारी कर र जडीबुटी, कवाडी तथा जीवजन्तु कर रहेका छन् । उपरोक्त करहरुको सुधारका लागि गाउँपालिकाकाको देहाय वमोजिम उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा कार्ययोजना तर्जुमा भएको छ ।

क) उद्देश्य :

स्थानीय तहको वित्तीय अधिकार क्षेत्रभित्रका करका श्रोतहरु पहिचान, दायरा विस्तार र नागरिकहरुलाई कर सञ्चालनमा आवद्ध गरी कर सङ्कलनमा प्रभावकारीता ल्याई सङ्कलित रकमलाई पूँजी वृद्धि क्षेत्रमा लगानी गर्दै कर राजस्वलाई पालिकाको दिगो, भरपर्दो र मुख्य आय श्रोतको रूपमा स्थापित गर्नु ।

ख) रणनीतिहरु

- १ कर राजस्व परिचालनका लागि ऐन, नियम, कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
- २ कर तिर्ने अभ्यासका लागि नागरिकलाई प्रोत्साहित गर्ने ।
- ३ राजस्व सम्बन्धी तथ्याङ्क अभिलेखन र अद्यावधिक गर्ने ।
- ४ कर संकलन प्रक्रियालाई सरल, सहज र पारदर्शी बनाउने ।
- ५ करको दररेट निर्धारणलाई व्यवहारिक, वैज्ञानिक र समयसापेक्षा बनाउने ।
- ६ सङ्कलित राजस्वलाई पूँजी वृद्धि हुने क्षेत्रमा लगानी गर्ने ।

ग) कार्यनीतिहरु

रणनीति- १ अन्तर्गतको कर राजस्व परिचालनका लागि ऐन कानुन तर्जुमा अन्तर्गतको कार्यनीतिहरु

१. पालिकाको आर्थिक ऐनलाई व्यवहारिक र समयसापेक्षा बनाउन हरेक आर्थिक वर्ष अध्ययनका आधारमा पालिका आर्थिक ऐन संशोधन, परिमार्जन गरिनेछ ।
२. भूमिकर, सम्पत्तिकर, घरजग्गा वहाल कर, व्यवसाय कर, जडीबुटी कवाडी तथा जीवजन्तु कर सञ्चालनका लागि अलग अलग कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
३. पालिका भित्र नियमित रूपमा सञ्चालन हुने उद्योग, व्यापार व्यवसायको अनिवार्य दर्ता र इजाजत लिनुपर्ने पक्षलाई मापदण्ड बनाई कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
४. ट्याक्टर (वालुवा, ईटा, गिट्टी, माटो संकलनका लागि) लगायत स्थानीय साना सवारी साधन सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि निर्माण गरिनेछ ।

रणनीति २ को कर तिर्ने अभ्यासका लागि नागरिकलाई प्रोत्साहित गर्ने अन्तर्गतको कार्यनीतिहरु

१. कर शिक्षा, सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
२. आर्थिक वर्षको शुरुमा एकमुष्ट कर भुक्तानीमा करछुट दिइनेछ ।
३. करदाताहरुको स्तर निर्धारण गरी ठूला करदाताहरुलाई सार्वजनिक कार्यक्रम मार्फत सम्मान गरिनेछ ।
४. ठूला करदाताहरुलाई पालिकाको सिफारिस एवं प्रमाणीकरण दस्तुर एक निश्चित अवधिका लागि छुट दिइनेछ ।
५. कर नतिर्ने, निर्धारित अवधिभित्र कर तिर्ने ढिलाई गर्ने करदातालाई दण्ड सजाय गरिनेछ ।
६. वडा एवं समुदायस्तरमा कर शिक्षा जनचेतना प्रचार सामाग्रीहरु वितरण र कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

रणनीति ३ को राजस्व सम्बन्धी तथ्याङ्क अभिलेखन र अद्यावधिक गर्ने अन्तर्गतको कार्यनीतिहरू

१. करदाता पहिचानका लागि घरधुरी सर्वेक्षण एवं तथ्याङ्क सङ्कलन गरिनेछ ।
२. भूमिकर, सम्पत्तिकर, घरजग्गा वहाल कर, व्यवसाय कर, सवारी साधन कर, जडीबुटी कवाडी एवं जीवजन्तु करका करदाताहरूको अभिलेख अलग अलग र विस्तृत विवरण तयार पार्ने र लगत नियमित अद्यावधिक गरिनेछ ।
३. घर नम्वरिङ्ग गर्दै करदाताहरूलाई करदाता परिचय पत्र वितरण गरिनेछ ।
४. पालिका भित्र सञ्चालनमा रहेका उद्योग, व्यापार व्यवसाय, घरजग्गा वहाल विवरण सङ्कलन गरी लगत अद्यावधिक गरिनेछ ।
५. पालिका भित्र नियमित सञ्चालित स्थानीय साना सवारी साधनलाई नम्वरिङ्ग गर्ने सोको अभिलेख राखिनेछ ।
६. राजस्व शाखामा तथ्याङ्कहरू कम्प्युटर प्रणाली आइसिटिको प्रयोगमा ल्याउने । यसका लागि इण्टरनेट सुविधा उपलब्ध गराइनेछ ।

रणनीति ४ को कर सङ्कलन प्रक्रियालाई सरल, सहज र पारदर्शी बनाउने अन्तर्गतका कार्यनीतिहरू

१. कार्यपालिका र वडा कार्यालय वीच कम्प्युटर संजाल स्थापित गरी वडा कार्यालयवाट कर सङ्कलन सेवा सुविधा प्रदान गरिनेछ ।
२. राजस्व सङ्कलनमा वैकिङ्ग प्रणाली अवलम्बन गरिनेछ ।
३. कर विवरण पेश लगायत राजस्व सम्बन्धी कार्य लागि अनलाइन सुविधा प्रदान गरिनेछ ।
४. सङ्कलित राजस्व विवरण कार्यपालिकाको वेवसाइट मार्फत सार्वजनीकरण गरिनेछ ।

रणनीति ५ को करको दररेट निर्धारणलाई व्यवहारिक, वैज्ञानिक र समयसापेक्षा बनाउने अन्तर्गतका कार्यनीतिहरू

१. राजस्व सङ्कलनमा प्रगतिशील करदर प्रणाली लागू गरिनेछ ।
२. कर वृद्धिका लागि नयाँ क्षेत्रहरू पहिचान गर्ने र करको दररेटलाई सकदो न्यून बनाउने र दायरा फराकिलो पारिनेछ
३. भूउपयोग, जग्गाको उपयोगिता र मूल्यको आधारमा भूमि वर्गीकरण एवं रेखाङ्कन गर्ने र सोको आधारमा भूमिकर दर निर्धारण गरिनेछ ।
४. जग्गा तथा घरको भौगोलिक अवस्थिति, संरचनाको किसिमको आधारमा सम्पत्तिकर निर्धारण गरिनेछ ।
५. व्यवसायको प्रकृति, स्तर, व्यवसाय सञ्चालन क्षेत्र, कारोबारको आधारमा वर्गीकरण गरी सोको आधारमा करको दररेट निर्धारण गरिनेछ ।
६. जडीबुटी, कवाडी तथा जीवजन्तुको हाड सिड आदिको उपलब्धता, व्यवसायिक उपयोगिता, मूल्य शृङ्खला चक्र र वजार मूल्यका आधारमा करदर निर्धारण गरिनेछ ।
७. करको दररेट निर्धारणका लागि स्थानीय समाजसेवी, वुद्धिजीवी, राजनीतिक दल, सरोकारवाला, संघ संस्था तथा करदाताको राय सुझाव प्रतिक्रियाका आधारमा तय गरिनेछ ।

रणनीति ६ को सङ्कलित राजस्वलाई पूँजी वृद्धि हुने क्षेत्रमा लगानी गर्ने अन्तर्गतका कार्यनीतिहरू

१. सङ्कलित राजस्वलाई आय वृद्धि हुने क्षेत्र वारे अध्ययन, अनुसन्धानवाट पहिचान गर्ने र सो क्षेत्रमा लगानी गरिनेछ ।
२. निजी क्षेत्रसंगको सहकार्यमा व्यापारिक कम्प्लेक्स, सभाहल, हाटवजार, उद्यान पार्क, वसपार्क, प्राविधिक शिक्षालय, अस्पताल, सङ्कलन केन्द्र, गोदाम घर, पर्यटकीय स्थलमा अत्यावश्यक भौतिक पूर्वाधार, सार्वजनिक शैचालय निर्माणमा लगानी गरिनेछ ।
३. वडा कार्यालयहरू वहुउद्देश्यीय उपयोगका लागि निर्माण गरी सेवाग्राहीहरूका अत्यावश्यक सेवाहरू उपलब्ध गरिनेछ ।
४. कृषि र वन पैदावरका क्षेत्रमा उद्यमशिलता एवं व्यवसायिकता विकास गर्ने सम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी उद्योग व्यवसायहरूको स्थापनामा सहयोग गरिनेछ ।

घ) कर राजस्व सुधार कार्ययोजना

तालिका नं. ११ राजस्व सुधार कार्ययोजना : कर राजस्व			
क्र.सं.	सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
क)	सम्पति कर		
१	सम्पति (जग्गा र भौतिक संचरना) को मूल्यांकन परिमार्जन गर्ने	२०७९ मंसिर मसान्त सम्म	राजस्व परामर्श समिति, गाउँ सभा
२	सम्पति कर व्यवस्थापन कार्यविधि परिमार्जन गर्ने	२०७९ मंसिर सम्म	गाउँ कार्यपालिका
३	सबै बडाबाट सम्पति कर सङ्कलन गर्ने गरी आवश्यक भौतिक सुविधाको व्यवस्था गर्ने र कर संकलन गर्ने	२०७९ श्रावण देखि नियमित	गाउँपालिका, बडा कार्यालयहरू
४	सम्पति (जग्गा र भौतिक संचरना) को स्वयम घोषणा अभियान सञ्चालन गरी सम्पति करदाताहरूको तथ्यांक अद्यावधि गर्ने	२०७९ भदौ देखि नियमित	राजस्व उपशाखा र बडा कार्यालयहरू
ख)	घर जग्गा बहाल कर		
१	पालिकाभित्र संस्थागत, व्यवसायिक वा व्यक्तिगत प्रयोजनले बहालमा रहेका घरजग्गाको तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने	२०७९ आश्विन मसान्त सम्म	राजस्व उपशाखा बडा सचिव
२	घरजग्गा बहाल करको दर प्रगतिशील करको सिद्धान्तको आधारमा निर्धारण गर्ने	२०७९ भदौ मसान्त सम्म	राजस्व परामर्श समिति र गाउँसभा
३	बहाल करका सङ्कलन प्रकृयामा स्पष्टता ल्याउन कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने	२०७९ भदौ मसान्त भित्र	गाउँपालिका
४	बहालमा लगाएका घरधनीहरूलाई जानकारी गराई सम्पूर्णलाई करको दायरमा ल्याउने	२०७९ साउन मसान्त देखि नियमित	राजस्व उपशाखा
ग)	व्यवसाय कर		
१	पालिका क्षेत्रमा व्यवसाय गर्नको लागि पालिकामा अनिवार्य दर्ता गर्नु पर्ने व्यवस्था गर्न सबै व्यवसायीलाई सुचित गर्ने	२०७९ साउन देखि नियमित	राजस्व परामर्श समिति, राजस्व उपशाखा
२	व्यवसायको वार्षिक कर संगै शुल्को वर्षमा दर्ता शुल्क निर्धारण गर्ने । व्यवसाय कर असुलीमा छुट तथा दण्ड जरिवानाको व्यवस्था गर्ने ।	२०७९ साउन देखि नियमित	राजस्व परामर्श समिति गाउँसभा
३	दर्ता भएका (सूचीकृत) व्यवसायहरूको लगत अद्यावधिक गर्ने तथा दर्तामा नआएकालाई दर्ता गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।	२०७९ साउन देखि नियमित	राजस्व उपशाखा र बडा कार्यालयहरू
घ)	जडिवुटी, कवाडी, जीवजन्तु कर		
१	जडिवुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर सङ्कलन हुने स्थान र परिमाण जानकारीका लागि तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने	२०७९ मंसिर मसान्त सम्म	राजस्व उपशाखा र बडा कार्यालयहरू
२	जडिवुटी जीवजन्तु तथा कवाडी कर कार्यविधि तर्जुमा गर्ने	२०७९ कार्तिक मसान्त सम्म	राजस्व परामर्श समिति, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
ङ)	विज्ञापन कर ।		
१	न्यूनतम सङ्कलन हुन सक्ने रकम यकिन गरी ठेक्का अंक निर्धारण गर्ने	२०७९ भाद्र मसान्त सम्म	राजस्व उपशाखा र बडा कार्यालयहरू

तालिका नं. ११ राजस्व सुधार कार्ययोजना : कर राजस्व			
क्र.सं.	सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
२	प्रदेश कानुन वमोजिम विज्ञापन कर कार्यविधि तर्जुमा गर्ने	२०७९, कार्तिक मसान्त सम्म	राजस्व परामर्श समिति, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
च)	सवारी साधन कर		
१	पालिका क्षेत्रमा संचालित भएको सवारी साधनहरूको अभिलेख अद्यावधिक गर्ने	२०७९ भदौ मसान्त सम्म	राजस्व उपशाखा, वडा कार्यालयहरू
२	प्रदेश कानुन वमोजिम विज्ञापन कर कार्यविधि तर्जुमा गर्ने	२०७९ कार्तिक मसान्त सम्म	राजस्व परामर्श समिति, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

५.२ गैरकर राजस्व सुधार योजना तर्जुमा

यस अन्तर्गत पालिकावाट गरिने सिफारिस, प्रमाणीकरण, र संघ संस्थाहरूको दर्ता, इजाजत, अनुमति, नवीकरण, अचल सम्पत्तिको मूल्याङ्कन जस्ता सेवा सुविधाहरू उपलब्ध गराए वापतको शुल्क, दस्तुर एवं प्राकृतिक श्रोतको विकीर्ह रहेका छन् । उपरोक्त गैरकरहरूको सुधारका लागि गाउँपालिकाले देहाय वमोजिम उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा कार्ययोजना तर्जुमा गरेको छ ।

क) उद्देश्य :

स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रभित्रका गैरकर राजस्वका आधार क्षेत्रहरू पहिचान, विस्तार गरी नागरिकहरूलाई प्रभावकारी, गुणस्तरीय सेवा सुविधाहरू न्यूनतम शुल्क तथा दस्तुरमा उपलब्ध गराई गाउँपालिकाको आन्तरिक आयमा वृद्धि ल्याउनु ।

ख) रणनीति

१. गैरकर राजस्व परिचालनका लागि ऐन, नियम, कार्यविधि तर्जुमा गर्ने ।
२. गैरकर राजस्वका आधार क्षेत्रहरू पहिचान एवं विस्तार गर्ने ।
३. सेवा शुल्क, दस्तुर एवं महसुललाई समयसापेक्षा र नागरिकमैत्री बनाउने ।

ग) कार्यनीतिहरू

रणनीति १ को गैरकर राजस्व परिचालनका लागि ऐन, नियम, कार्यविधि तर्जुमा अन्तर्गतका कार्यनीतिहरू

१. प्राकृतिक श्रोतहरू ढुङ्गा, गिड्ठी, वालुवा, माटो, काठ, दाउरा आदिको उपयोग सम्बन्धी निश्चित मापदण्ड निर्धारण गर्दै कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
२. स्थानीय व्यवसायिक तथा गैर सरकारी एवं सामुदायिक संघ संस्थाहरूको दर्ता, नवीकरण, अनुमति, इजाजत सम्बन्धी कार्यविधि तयार पारी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
३. सरकारी एवं ऐलानी जग्गा उपयोग सम्बन्धी कार्यविधि तर्जुमा गरिनेछ ।
४. स्थानीय पर्यटक क्षेत्र प्रवर्द्धन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
५. पालिका भवन निर्माण मापदण्ड सहित नियमावली तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।

रणनीति २ को गैरकर राजस्वका आधार क्षेत्रहरू पहिचान एवं विस्तार अन्तर्गतका कार्यनीतिहरू

१. राजस्वका आधार क्षेत्र पहिचान तथा विस्तारका लागि अध्ययन अनुसन्धान गरिनेछ ।
२. पालिका क्षेत्रभित्रको प्राकृतिक श्रोतहरू ढुङ्गा, गिड्ठी, वालुवा संकलनका लागि प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण (आइई) गर्ने । सोका आधारमा ठेक्का प्रक्रियाद्वारा ढुङ्गा, गिड्ठी, वालुवा संकलन एवं विक्री गर्दै नियमित रूपमा सो कार्यको अनुगमन गरिनेछ ।

३. स्थानीय व्यवसायिक, गैरसरकारी एवं सामुदायिक संघ संस्थाहरु सञ्चालन अघि अनिवार्य रूपमा अनुमति तथा इजाजत लिनुपर्ने व्यवस्थालाई कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
४. स्थानीय पर्यटकीय क्षेत्रहरु पहिचान, अत्यावश्यक पूर्वाधार एवं सेवा सुविधाको व्यवस्था गरी आन्तरिक एवं वाह्य पर्यटकहरुको प्रवेशमा न्यूनतम शुल्क निर्धारण गरिनेछ ।
५. शहरीकरण संगसंगै निजीक्षेत्रसंगको सहकार्यमा फोहरमैला व्यवस्थित गर्न ठेक्का प्रक्रिया अवलम्बन गरिनेछ ।

रणनीति ३ को सेवा शुल्क, दस्तुर एवं महसुललाई समयसापेक्षा र नागरिकमैत्री वनाउने अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

१. सेवा सुविधाहरुको शुल्क, दस्तुर न्यूनतम निर्धारण गर्ने र परिमार्जन गरिनेछ ।
२. स्थानीय व्यवसायिक, गैर सरकारी तथा सामुदायिक संघ संस्थाका लागि दर्ता शुल्क, नवीकरण, अनुमति एवं इजाजत शुल्क, दस्तुर अलग अलग निर्धारण गरिनेछ ।
३. भौगोलिक अवस्थिति र आर्थिक सामाजिक रूपमा अति विपन्न तथा लक्षित वर्गका आधारमा सेवा शुल्क, दस्तुरहरुमा छूट व्यवस्था गरिनेछ ।
४. एकै प्रकृतिको कार्य नियमित रूपमा सेवा लिनुपर्ने करदाताहरुको पहिचान गरी आवश्यक नियम वनाई सेवा शुल्क तथा दस्तुरमा छूटको व्यवस्था गरिनेछ ।

घ) कर राजस्व सुधार कार्ययोजना

तालिका नं. १२
राजस्व सुधार कार्ययोजना : गैरकर राजस्व

क्र.सं.	सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरू	समयावधि	जिम्मोवारी
क)	प्राकृतिक श्रोत उपयोग		
१	प्राकृतिक श्रोत उपयोग गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि तर्जुमा गर्ने र हुङ्गा, गिटी, वालुवा एवम् माटोजन्य पदार्थको विक्री व्यवस्था गर्ने	२०७९ कार्तिक मसान्त सम्म	राजस्व परामर्श समिति, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
२	सम्भाव्य स्थलहरुको IEE परिक्षण गर्ने र सो अनुशारको परिमाण एकिन गर्ने	२०७९ साउन मसान्त सम्म	प्राविधिक शाखा र प्रशासकीय अधिकृत
३	संकलन कार्यको नियमित रूपमा अनुगमन गरी अध्ययन प्रतिवेदनले सिफारिश गरेको मापदण्डभित्र मात्र रहेर उत्खननहुने कार्य सुनिश्चित गर्ने	२०७९ साउन देखि नियमित	राजस्व परामर्श समिति गाउँ कार्यपालिका
ख)	नक्सापास दस्तुर		
१	पुराना घरको अभिलेखीकरण/अद्यावधिकरण तथा नयाँ घरको नक्सा पास अनिवार्य गर्ने सम्बन्धमा जनचेतनामूलक कार्यक्रम गर्ने । नक्सापास नगरि घर निर्माण गर्दा हुनसक्ने क्षति तथा अन्य जोखिम सम्बन्धमा जनचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गर्ने	२०७९ साउन देखि नियमित	प्राविधिक शाखा, वडा कार्यालयहरु र गाउँ कार्यपालिका
२	नक्सापासको लागि मापदण्ड तथा कार्यविधिहरू अनुसार भवन निर्माण भए नभएको निरन्तर अनुगमन गर्ने	२०७९ साउन देखि नियमित	राजस्व उपशाखा वडा कार्यालयहरु
३	घरको तल्ला, बनोट तथा किसिमका आधारमा दस्तुरको दर निर्धारण गरी समयानुकूल परिमार्जन गर्दै जाने	२०७९ साउन देखि नियमित	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, प्राविधिक शाखा र वडा कार्यालयहरु
ग)	बहाल विटौरी शुल्क		

तालिका नं. १२ राजस्व सुधार कार्ययोजना : गैरकर राजस्व			
क्र.सं.	सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरू	समयावधि	जिम्मोवारी
१	हाल असुली भईरहेको बहाल रकमको आधारमा बहाल दर पुनरावलोकन गरि परिमार्जन गर्दै कार्यविधि तर्जुमा गर्ने	२०७९ कार्तिक सम्म	राजस्व परामर्श समिति, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
२	सरकारी, पर्ति र ऐलानी जग्गाको पहिचान गरी सो को उपयोग गर्नेको अभिलेख अद्यावधिक गर्ने	२०७९ मंसिर मसान्त सम्म	राजस्व परामर्श समिति, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
घ)	सेवा शुल्क, दस्तुर तथा विविध आय		
१	व्यवसाय दर्ता तथा अनुमतिका लागी छुटै कार्यविधि तर्जुमा गर्ने	२०७९ साउन मसान्त सम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
२	सिफारिस वा प्रमाणित प्रमाणपत्र चलानी गर्नुपर्व दस्तुर संकलन गरेको एकीन गर्ने । वडावाट संकलित दस्तुरहरू शीर्षक सहितको विवरण तयार गर्ने	२०७९ साउन देखि	वडा सचिव
३	विभिन्न किसिमका शुल्क तथा दस्तुरहरूको वर्गीकरण गरी दस्तुरका दरमा आवश्यक परिमार्जन गर्ने	२०७९ साउन मसान्त सम्म	राजस्व परामर्श समिति, गाउँसभा
ड)	दीर्घकालीन आय स्रोतको पहिचान तथा सम्भाव्यता		
१	पालिकालाई दीर्घकालीन आय हुन सक्ने सम्भाव्य क्षेत्रहरूको पहिचान गर्ने - हाट बजार सञ्चालन - उच्चमशिलता विकास - औद्योगिक ग्राम - ल्याण्ड फिल्ड साईट आदी	२०७९ साउन मसान्त सम्म	गाउँ कार्यपालिका
२	पालिका क्षेत्रभित्र पर्यटकीय पूर्वाधार विकास सहित होमस्टे, रिसोर्ट सञ्चालनका लागि निजी क्षेत्रसंग सहकार्य गर्ने	२०७९ साउन देखि नियमित	राजस्व उपशाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, गाउँ कार्यपालिका
३	व्यापारिक कम्प्लेक्स, सभाहल, हाटबजार, उचान पार्क, जलासय, पोखरी, वसपार्क, प्राविधिक शिक्षालय, अस्पताल, फोहर संकलन केन्द्र, सार्वजनिक शौचालय जस्ता भौतिक पूर्वाधार विकासमा सार्वजनिक निजी साफेदारी मोडेलमा निर्माण, सञ्चालन तथा हस्तान्तरण, लिज, सेवा करार, व्यवस्थापन करार जस्ता विधि पद्धति मार्फत राजस्व सुधार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	२०७९ साउन देखि नियमित	राजस्व उपशाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, गाउँ कार्यपालिका

५.३ राजस्व प्रशासन सुधार योजना तर्जुमा

यस अन्तर्गत पालिकाको राजस्व नीति, कार्यक्रम, संगठनात्मक संरचना, प्रशासनिक संयन्त्र, जनशक्ति विकास तथा व्यवस्था एवं प्रविधिको प्रयोग जस्ता पक्षहरू रहेका छन् । उपरोक्त कार्यका लागि पालिकाले देहाय वमोजिम उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा कार्ययोजना तर्जुमा गरेको छ ।

क) उद्देश्य :

पालिकाको राजस्व प्रशासनलाई सक्षम, सबल, प्रभावकारी, पारदर्शि एवं प्रविधियुक्त बनाउनु ।

ख) रणनीति

१. पालिकाको राजस्व सम्बन्धी ३ वर्षे लक्ष्य सहित नीति कार्यक्रम तय गर्ने ।
२. राजस्व परिचालनका लागि राजस्व प्रशासन छारितो, प्रभावकारी र पारदर्शि बनाउने ।
३. राजस्व प्रशासनलाई प्रविधियुक्त बनाउने ।

ग) कार्यनीतिहरू

रणनीति १ को पालिकाको राजस्व सम्बन्धी ३ वर्षे लक्ष्य सहित नीति कार्यक्रम तयगर्ने अन्तर्गतका कार्यनीतिहरू

१. राजस्व सुधार एवं परिचालनका लागि गाउँपालिकाको राजस्व सम्बन्धी ३ वर्षे लक्ष्य सहित मध्यकालीन नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरिनेछ ।
२. मध्यकालीन नीतिका आधारमा वार्षिक कार्यक्रम तयार पारी कार्यान्वयनमा ल्याइने छ ।

रणनीति २ को राजस्व परिचालनका लागि राजस्व प्रशासन छारितो, प्रभावकारी र पारदर्शि अन्तर्गतका कार्यनीतिहरू

१. प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई सिधै रिपोटिङ् गर्ने गरी कार्यपालिका अन्तर्गत राजस्व शाखा स्थापना गरिनेछ । शाखामा शाखा अधिकृत, प्राविधिक कर्मचारी (आइटी) सहित आवश्यक कर्मचारी कार्यपालिका व्यवस्था गरिनेछ ।
२. वडा कार्यालयवाट राजस्व सङ्कलन गर्ने अलगौ इकाइ स्थापना गरी आवश्यक कर्मचारीको व्यवस्था मिलाइनेछ ।
३. स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा भएको व्यवस्था अनुसार राजस्व परामर्श समितिलाई क्रियाशील बनाइनेछ ।
४. नागरिकहरुको अचल सम्पति मूल्याङ्कनका लागि प्राविधिकहरु समेत रहने गरी पालिका स्तरीय सम्पति मूल्याङ्कन समिति गठन गरिनेछ ।
५. पालिकाका जनप्रतिनिधि र कर्मचारीहरुलाई क्षमता विकास तालिम सञ्चालन गरिनेछ ।
६. राजस्व प्रशासनका विधि प्रक्रिया, ऐन, नियम तथा कार्यविधि एवं नीति कार्यक्रम वारे जनप्रतिनिधि एवं करदाताहरुलाई अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।
७. सम्भावित करदाता, स्थानीय समुदायलाई कर सम्बन्धी कर शिक्षा, सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
८. पालिकाको आय व्यय विवरण अद्यावधिक गर्दै वेवसाइटमा अपलोड गरिनेछ ।
९. भूमिकर, सम्पत्तिकर, व्यवसाय कर लगायतका करहरु संकलनका लागि एकद्वार कर संकलन प्रणाली अवलम्बन गरिनेछ ।

रणनीति ३ को राजस्व प्रशासनलाई प्रविधियुक्त बनाउने अन्तर्गतका कार्यनीतिहरू

१. राजस्व शाखा एवं वडा कार्यालयमा समेत कम्प्युटर प्रणाली आइसिटि प्रयोगमा ल्याइनेछ ।
२. वडा कार्यालयहरु समिति कार्यपालिकामा तिव्रगतिको इण्टरनेट जडान गरिनेछ ।
३. राजस्व शाखा र वडा कार्यालय वीच कम्प्युटर सञ्जाल स्थापना गरी राजस्व सङ्कलनलाई व्यवस्थित पारिनेछ ।
४. वित्तीय संस्थाहरुसंग सहकार्य गरी बैंकिङ् प्रक्रिया मार्फत राजस्व सङ्कलन गर्ने र कम्प्युटर प्रिण्टेर विजक जारी गरिनेछ ।
५. राजस्व सम्बन्धी कार्यका लागि अनलाइन सेवा प्रदान गरिनेछ ।

६. मोवाइल एप्सको विकास गरी राजस्व सम्बन्धी जानकारी करदाताहरुलाई गराइने छ ।

घ) कर राजस्व सुधार कार्ययोजना

तालिका नं. १३ राजस्व सुधार कार्ययोजना : राजस्व प्रशासन			
क्र.सं.	सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
क)	सांगठनिक स्वरूप तथा संस्थागत क्षमता		
१	राजस्व उपशाखामा राजस्व सम्बन्धी सम्पुर्ण दस्तावेज तथा तथ्यांकको अभिलेख राख्ने	नियमित	राजस्व उपशाखा
२	राजस्व उपशाखामा कर्मचारीको व्यवस्था गर्ने	२०७९ असोज मसान्त सम्म	गाउँ कार्यपालिका
३	राजस्व प्रशासनका कर्मचारी (वडा सचिव समेत)लाई क्षमता तालिम व्यवस्था गर्ने	२०७९ मंसिर सम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
४	राजस्व असुलीमा प्रायोग भएको सफ्टवेयरमा आवश्यक परिमार्जन गर्ने ।	२०७ कार्तिक मसान्त सम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व उपशाखा
५	वडा सचिवहरुको बैठक नियमित (कम्तिमा त्रैमासिक) राखी राजस्व असुलीको अवस्था, भोगेका समस्या तथा एकरुपता ल्याउन छलफल गर्ने	त्रैमासिक	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व उपशाखा
ख)	कानूनी तथा नीतिगत व्यवस्था		
१	आर्थिक ऐन पुनरावलोकन गरी परिमार्जन गर्ने	२०८० जेष्ठ मसान्त सम्म	राजस्व परामर्श समिति गाउँसभा
२	राजस्व नीति सामर्थ्यमा आधारित तथा करदातामैत्री बनाउने	२०७९ साउन	गाउँकार्यपालिका
ग)	समन्वय, अनुगमन र समीक्षा		
१	राजस्व संग सम्बन्धित सरोकारवालाहरु संग नियमित समन्वय तथा छलफल गर्ने	अर्ध वार्षिक	राजस्व उपशाखा
२	स्थानीय राजस्व परामर्श समितिको बैठक नियमित बसी राजस्व संकलन प्रगतिको समीक्षा गरी सुधारका कदम चाल्ने	त्रैमासिक	राजस्व उपशाखा
घ)	राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्ने		
१	कार्ययोजनामा उल्लेख भएका कृयाकलापहरुको कार्यान्वयन गर्ने । कृयाकलापहरु कार्यान्वयनको सुनिश्चितता गर्न आवश्यक बजेटको व्यवस्था गर्ने	२०७९ साउन देखि नियमित	राजस्व उपशाखा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
२	आवधिक रूपमा अनुगमन तथा मुल्यांकन गर्ने । कृयाकलापहरुमा आवश्यक परिमार्जन गर्दै जान	२०७९ साउन देखि नियमित	राजस्व उपशाखा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

परिच्छेद - छ त्रिवर्षीय राजस्व प्रक्षेपण

६.१ राजस्व प्रक्षेपणको आधार

गाउँपालिकाको आगामी आर्थिक वर्षहरु २०७९/द० देखि २०८१/द२) का लागि राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ । राजस्व प्रक्षेपण राजस्व सुधार योजनामा प्रस्ताव गरिएका क्रियाकलापहरूको आधारमा गरिएको हो । आय प्रक्षेपण गर्दा भविष्यमा आयका आधारको दायरा तथा दर बढ्न गई सोबाट हुनसक्ने योगदानलाई समेत मध्यनजर गरिएको छ । त्यसैगरी केही शिर्षकहरूको आय प्रक्षेपण गर्दा विगतको आय संकलनको वृद्धिदरलाई आधार मानिएको छ । आय प्रक्षेपणका आधारहरूलाई शिर्षकगत रूपमा तल व्याख्या गरिएको छ ।

तालिका नं. १४ राजस्व प्रक्षेपणका आधारहरु		
क्र.सं.	राजस्व शिर्षक	प्रक्षेपणको आधार
क)	आन्तरिक आय तर्फ	
१.	सम्पत्ति कर	घरधुरीको आधारमा सम्पत्ति कर निर्धारण गरिएको छ । यस अन्तर्गत हरेक ३ घरमा २ जना सम्पत्ति कर प्रयोजनका लागि करदाता हुन सक्ने अनुमानका आधारमा ।
२.	घरजग्गा बहाल कर	हरेक वर्ष १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुन सक्ने अनुमानका आधारमा
३.	व्यवसाय कर	आव २०७९/द० मा रु.१७ लाख ७९ हजार प्राप्त हुन सक्ने र सो पश्चात २० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुन सक्ने अनुमानका आधारमा
४.	सवारी साधन कर	आव २०७९/द० मा रु.५० हजार र सो पश्चात हरेक वर्ष २० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुन सक्ने अनुमानका आधारमा
५.	घरनक्सा पास	हरेक वर्ष १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुन सक्ने अनुमानका आधारमा
६.	पर्यटन शुल्क	हरेक वर्ष २० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुन सक्ने अनुमानका आधारमा
७.	दर्ता नवीकरण	हरेक वर्ष १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुन सक्ने अनुमानका आधारमा
८.	सम्पत्ती, बहाल तथा पटटा वापतको आयमा लान्ने कर	हरेक वर्ष २० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुन सक्ने अनुमानका आधारमा
९.	सिफारिस, प्रमाणित एवं सेवा शुल्क	हरेक वर्ष १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुन सक्ने अनुमानका आधारमा
१०.	स्थानीय पूर्वाधार सेवा उपयोग	हरेक वर्ष १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुन सक्ने अनुमानका आधारमा
११.	प्राकृतिक श्रोत दुङ्गा, वालुवा गिड्ठी	हरेक वर्ष २० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुन सक्ने अनुमानका आधारमा
१२.	हाटवजार संचालन	हरेक वर्ष १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुन सक्ने अनुमानका आधारमा
१३.	दण्ड जरिवाना	हरेक वर्ष १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुन सक्ने अनुमानका आधारमा
	जलश्रोत रोयल्टी	हरेक वर्ष १५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुन सक्ने अनुमानका आधारमा
ख	वात्य श्रोत	
१४.	संघीय सरकारबाट प्राप्त वित्तीय समानीकरण, राजस्व वाँडफाँड	हरेक वर्ष ५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने अनुमान

तालिका नं. १४ राजस्व प्रक्षेपणका आधारहरु		
क्र.सं.	राजस्व शिर्षक	प्रक्षेपणको आधार
१५.	प्रदेश सरकार : वित्तीय समानीकरण, राजस्व बाँडफाँड	हरेक वर्ष ५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने अनुमान

६.२ त्रिवर्षीय राजस्व प्रक्षेपण

क) आन्तरिक आयको प्रक्षेपण : आगामी तीन आर्थिक वर्षको आय प्रक्षेपण निम्न अनुसार छ ।

तालिका नं. १५ त्रिवर्षीय राजस्व प्रक्षेपण : आन्तरिक आय					
क्र.सं.	आय शिर्षक	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
१	कर राजस्व				
१.१	मालपोत वा भूमिकर	१,०९६,६९८			
१.२	सम्पत्तिकर	२८९,०९५	८,६६७,९६५	८,६६७,९६५	८,६६७,९६५
१.३	व्यवसाय कर	२९,८००	१,७७९,०००	२,१३४,८००	२,५६९,७६०
१.४	घरजग्गा बहाल कर	-	१००,०००	११०,०००	१२९,०००
	सवारी साधन कर	-	५०,०००	६०,०००	७२,०००
	जम्मा कर राजश्व	१,०२०,१६२	१०,५९६,९६५	१०,९७९,९६५	११,४२९,९२५
२	गैरकर राजस्व		-	-	-
२.१	पर्यटन सेवा शुल्क	-	५०,०००	६०,०००	७२,०००
	नक्सापास	-	१००,०००	११०,०००	१२९,०००
२.२	दर्ता तथा निविकरण दस्तुर	-	१५०,०००	१६५,०००	१८९,५००
२.३	सम्पत्ती, बहाल तथा पट्टा वापतको आयमा लाग्ने कर	१,२६९,९०९	१,५१४,२८१	१,८१७,९३७	२,१८०,५६४
२.४	सिफारिस तथा बक्सौनी दस्तुर	१,१४६,८६६	१,२६९,५५३	१,३८७,७०८	१,५२६,४७९
२.५	स्थानीय पूर्वाधार सेवा उपयोग (स्थानीय सडक)	-	१००,०००	११०,०००	१२९,०००
२.६	हाटवजार संचालन	-	५०,०००	५५,०००	६०,५००
२.७	दुंगा, वालुवा गिटी	-	२५०,०००	३००,०००	३६०,०००
२.८	दण्ड जरिवाना	-	२५,०००	२७,५००	३०,२५०
२.९	बाँडफाँड भई प्राप्त जलस्रोत सम्बन्धी रोयल्ट	-	१५,५०८,०००	१५,५०८,०००	१५,५०८,०००
	जम्मा गैर कर राजश्व	१,८७०,२५५	१९,००८,८३३	१९,५४०,३४५	२०,१६९,२९३
	जम्मा आन्तरिक आय	२,८९०,४९७	२९,६०४,९९८	३०,५९२,३९०	३१,५८३,२९८

ख) वाह्य श्रोतको अनुमान :

क्र.सं.	श्रोतहरु	आर्थिक वर्ष			
		२०७७/७८	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
१	संघ : सशर्त अनुदान	२२७,२८५,०००	२३८,६४९,२५०	२५०,५८१,७१३	२६३,११०,७९८
२	संघ : समानीकरण अनुदान	८३,०००,०००	८७,१५०,०००	९१,५०७,५००	९६,०८२,८७५
३	संघ : समपुरक अनुदान	०	४,५००,०००	४,७२५,०००	४,९६१,२५०
४	संघ : विशेष अनुदान	३३,८००,०००	१,६९०,००५	१,७७४,५०५	१,८६३,२३१
५	प्रदेश : सशर्त अनुदान	-	११,३६४,२५०	११,९३२,४६३	१२,५२९,०८६
६	प्रदेश : समानीकरण अनुदान	-	४,९५०,०००	४,३५७,५००	४,५७५,३७५
७	प्रदेश : समपुरक अनुदान	-	२२५,०००	२३६,२५०	२४८,०६३
८	प्रदेश : विशेष अनुदान	-	५	५	६
९	संघ : राजश्व वाँडफाँड	७६,५२०,७१०	८०,३४६,७४५.५०	८४,३६४,०८३	८८,५८२,२८७
१०	प्रदेश : राजश्व वाँडफाँड	३,७९८,०००	१८९,९०५	१९९,४००	२०९,३७०
जम्मा वाह्य श्रोत		४२४,४०३,७१०	४२८,२६५,१६१	४४९,६७८,४९९	४७२,१६२,३३९

ग) आन्तरिक आय र वाह्य आय संक्षिप्त प्रक्षेपण :

क्र.सं.	श्रोतहरु	आर्थिक वर्ष			
		आधार वर्ष २०७७/७८	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
	जम्मा आन्तरिक आय	२,८९०,४७७	२९,६०४,९९८	३०,५१२,३१०	३१,५८३,२१८
	जम्मा वाह्य श्रोत	४२४,४०३,७१०	४२८,२६५,१६०.५	४४९,६७८,४९८.५	४७२,१६२,३३९.५
	जम्मा : आन्तरिक र वाह्य	४२७,२९४,१२७	४५७,८७०,१५९	४८०,९९०,७२८	५०३,७४५,५५८

परिच्छेद -सात

राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका अपेक्षित नतिजाहरू

राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन पश्चातका अपेक्षित नतिजाहरू यसप्रकार रहेको छ :

- जनप्रतिनिधि एवं कर्मचारीहरुको क्षमता विकास भएको हुने
- राजस्व अभिवृद्धिका लागि संभावनाहरुको खोजी हुने, पहिचान भई संभाव्यता अध्ययन हुने
- राजस्व परिचालनका लागि आवश्यक नीति, कार्यक्रम, ऐन, कार्यविधि, निर्देशिका तथा कानूनी व्यवस्था भएको हुने
- राजस्व शाखामा आवश्यक जनशक्तिहरुको व्यवस्था भई राजस्व प्रशासन प्रभावकारी ढंगवाट परिचालन भएको हुने
- राजस्व परामर्श समितिको क्षमता अभिवृद्धि भई राजस्व प्रशासन संचालनमा उल्लेख्य मार्गनिर्देश हुने
- सरोकारवाला निकाय, समुदाय, निजी क्षेत्रहरुसंग राजस्व अभिवृद्धि एवं राजस्व प्रशासन संचालनमा हातेमालो भएको हुने
- संकलित राजस्वहरु पालिकाको आन्तरिक आय वृद्धि हुने क्षेत्रहरुमा परिचालन भएको हुने
- राजस्व संकलनका लागि अनलाइन तथा डिजिटल प्रणालीहरु अवलम्बन क्रिमिक रूपमा भएको हुने
- करदाताहरुको अभिलेख अद्यावधिक भई करतीर्ने र नतिर्ने करदाताहरु पहिचान भएको हुने
- पालिकाका निर्वाचित प्रतिनिधिहरु तथा कर्मचारीहरुले राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गर्नुपर्ने आवश्यकता, यसको महत्व र कार्ययोजना तर्जुमा सम्बन्धी कृयाकलापहरुको बारेमा जानकारी प्राप्त भएको हुने
- पालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा भई सोको कार्यान्वयनबाट पालिकाको आन्तरिक स्रोतमा वृद्धि भएको हुने
- पालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गरी आन्तरिक आय परिचालनमा सुधार ल्याउन र राजस्व प्रक्षेपणलाई यथार्थपरक र बैज्ञानिक बनाई वजेट तर्जुमा प्रकृयालाई थप व्यवस्थित गर्न सहयोग पुगेको हुने
- राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा पश्चात वास्तविक आन्तरिक आयको क्षेत्र पहिचान, अधिकार र करका दर दायरा विस्तारमा सुधा आएको हुने
- राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा पश्चात सरोकारावालाहरुको बुझाईमा एकरुपता आएको हुने र सोही अनुसार करका दररेटमा परिमार्जन भएको हुनेछ ।

परिच्छेद - आठ

कार्यान्वयन तथा अनुगमन र मूल्यांकन

८.१ कार्ययोजनाको कार्यान्वयन

सहभागितात्मक पद्धति अपनाई तर्जुमा गरिएको यस राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयनको लागि पालिकाले राजस्व सुधारसंग सम्बन्धित नीति, रणनीति, उद्देश्य अनुरूप माथि कार्ययोजना खण्डमा उल्लेख गरिएका कार्यक्रम तथा क्रियाकलापहरुको लागि आवश्यक खर्चलाई विनियोजन वजेटमा समावेश गरी कार्यान्वयन गर्न आवश्यक छ । कार्ययोजनामा उल्लेख भएका कार्यक्रम तथा क्रियाकलापहरु सम्पादन हुन नसकेमा त्यसले प्रक्षेपण गरिए बमोजिम आय सङ्कलनमा प्रभाव पार्न सक्छ । यसका अतिरिक्त राजस्व सुधार कार्ययोजनाका निश्चित कार्य गर्न अन्य सहयोगी निकाय तथा परियोजनाहरूवाट पनि सहयोग लिन सकिन्छ ।

पालिकालाई प्राप्त राजस्व अधिकारहरु मध्ये कतिपय अधिकारहरु विगतको तुलनामा निकै फरक भएकाले राजस्व व्यवस्थापनलाई त्यस अनुरूप सुधार गर्नुपर्ने देखिन्छ । तसर्थ राजस्व सुधार कार्य योजनामा उल्लेख भएका क्रियाकलापहरुलाई पनि प्राथमिकीकरण गरी कार्यान्वयन गर्नु आवश्यक छ ।

८.२ कार्ययोजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकन

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको व्यवस्था अनुसार गठन भएको राजस्व परामर्श समितिलाई राजस्वका स्रोत, दायरा तथा दरको विश्लेषण गरी अन्तरिक आम्दानीका स्रोतहरु अनुमान गर्ने र स्रोत अनुमान तथा वजेट सीमा निर्धारण समितिलाई आय अनुमान गर्ने कार्यमा यो राजस्व सुधार कार्ययोजनाले सहयोग गर्दछ । यो राजस्व सुधार कार्ययोजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकनको लागि निम्न चार तहको अनुगमन तथा मूल्यांकन व्यवस्था सिफारिस गरिएको छ ।

(क) कार्यालय स्तरको अनुगमन

यो स्तरको अनुगमन तथा मूल्यांकनको लागि प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व शाखा / उप शाखा तथा अन्य सम्बन्धित शाखाका प्रतिनिधिहरुलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्दछ । स्थानीय सरकारले कमितमा महिनामा एक पटक बैठक वसी योजनाको कार्यान्वयनको अवस्था तथा असुली अवस्थाको अनुगमन गरी लक्ष हासिल गर्ने तरफ आवश्यक कार्यगत निर्णयहरु गरी कार्यान्वयनमा ल्याउन आवश्यक छ ।

(ख) राजस्व परामर्श समितिवाट अनुगमन तथा मूल्यांकन

राजस्व परामर्श समितिले चौमासिक रूपमा राजस्व सुधार योजनाको कार्यान्वयनको अवस्था, आय सङ्कलनको अवस्थाको नियमित अनुगमन गरी कार्यपालिकालाई आवश्यक परामर्श प्रदान गर्ने कार्य यस अन्तर्गत पर्दछ । त्यसैगरी आगामी आर्थिक बर्षको लागि आयको अनुमान गर्ने कार्य पूर्व भएका गरेका कार्यको मूल्यांकन गरी स्रोत, दर तथा दायरामा सुधारको लागि कृयाकलाप सिफारिस गर्ने र त्यसको आधारमा आयको अनुमान गर्नु उपयुक्त हुन्छ । यसका अतिरिक्त आर्थिक बर्षको समाप्ती पश्चात राजस्व सुधार योजनाको समीक्षा गरिनु आवश्यक छ ।

(ग) कार्यपालिकावाट अनुगमन तथा मूल्यांकन

कार्यपालिकाको बैठकले राजस्व परामर्श समितिवाट प्रस्तुत गरेका सुभावहरुलाई छलफलमा ल्याई आवश्यक निर्णय गर्ने कार्य यस अन्तर्गत पर्दछ । छलफलको कममा राजस्व सुधार कार्ययोजना तथा आय असुली अवस्थाको समीक्षा गरी आवश्यकताको आधारमा नीतिगत तथा कार्यगत निर्णय लिनु आवश्यक छ ।

(घ) वाह्य अनुगमन तथा मूल्यांकन

राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने चाहने संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग, प्रदेश मन्त्रालय, दातृ निकायहरु आदिले अनुगमनको लागि सहयोग प्रदान गर्न सक्नेछन् । यस्तो अनुगमन प्रणालीको स्थापनाले स्थानीय सरकारको अनुगमन तथा प्रतिवेदन गर्ने क्षमतामा विकास हुनेछ । राजस्व प्रशासनसंग सम्बन्धित तथ्याङ्क बाहेक योजना कार्यान्वयन प्रकृयाको अनुगमन तथा करदाताहरुको भावना तथा विचार सङ्कलन पनि अनुगमनको मुख्य विधि बनाउन सकिन्छ ।

अनुसुचीहर

अनुसुची-१ सुचना संकलन फाराम

राजस्व सुधार कार्य योजना तयारीका लागि सुचना संकलन फाराम

पालिकाको नाम:

राजस्व शाखा प्रमुखको नाम:

नोट: सबै रकम रु हजारमा भरिदिनिहोला ।

१. पालिकालाई प्राप्त आन्तरिक राजस्व अधिकार र परिचालनको अवस्था:

आय शीर्षकहरू	सम्भावना (भएको/नभएको)	बैठकबाट दर निर्धारण (भएको/नभएको)	पालिकाबाट संकलन (भएको/नभएको)
क) कर राजस्व			
● सम्पत्तिमा आधारित कर – मालपोत वा भूमिकर			
● सम्पत्तिमा आधारित कर – सम्पत्तिकर			
● व्यवसाय कर			
● सवारी कर			
● घरजग्गा बहाल कर			
● विज्ञापन कर			
● मनोरञ्जन कर			
(ख) गैर कर राजश्व			
● सवारी पार्किङ शुल्क			
● खानेपानी महशुल			
● विद्युत महसुल			
● बहाल विटौरी शुल्क			
● पर्यटन सेवा शुल्क			
● फोहरमैला व्यवस्थपन शुल्क			
● प्राकृतिक स्रोत: ढुडगा, गिटि, बालुवा, माटो, दहतर बहतर बिक्रि			
● ढल निकास सेवा शुल्क			
● सार्वजनिक शौचालय सेवा शुल्क			
● हाटवजार सेवा शुल्क			
● पशु वधशाला सेवा शुल्क			
● सार्वजनिक संरचना मर्मत सम्भार शुल्क			
● सडक बत्ती सेवा शुल्क			
● अतिथि गृह सेवा शुल्क			
● अचल सम्पति मूल्यांकन शुल्क			
● दर्ता तथा नविकरण दस्तुर			

आय शिर्षकहरू	सम्भावना (भएको/नभएको)	बैठकबाट दर निर्धारण (भएको/नभएको)	पालिकाबाट संकलन (भएको/नभएको)
● नक्सापास दस्तुर			
● सिफारिस तथा बक्सौनी दस्तुर			
● नाता प्रमाणित दस्तुर			
● अन्य प्रमाणित दस्तुर			
● लिलाम विक्री			
● सार्वजनिक निजी साभदारी			
● अन्य स्रोत परिचालन (नक्सा फाराम, फोटोकपी, प्रोफाईल, घरनम्वर आदि)			
● साँवा, व्याज, लाभांस र वोनस			
● भाडा तथा वहाल			
● मेसिन तथा औजार भाडा			
● सभागृह भाडा			
● ताल, पोखरी तथा जग्गा भाडा			

१.१ पालिकाले माथि उल्लेखित बाहेक कुनै थप आन्तरिक राजस्व उठाएको भएमा सो को विवरण :

क.

ख.

ग.

२. पालिकाले आन्तरिक आय उठाउन सक्ने तर हाल सम्म नउठाएका आय शिर्षकहरू तथा सो को परिचालन गर्ने उपाय

सम्भाव्य भए पनि हालसम्म नउठाएका आय शिर्षकहरू	लागु नहुनुको कारण	परिचालन गर्ने उपाय

३. राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था:

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरू	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि के गर्नु पर्ला ?
----------------------------	--------------	--------------------------------------

संगठनात्मक व्यवस्था		
राजस्व शाखाको व्यवस्था संगठन संरचनामा छ छैन ?		
राजस्व शाखामा कुन तहका कति दरबंदी छन् ?		
राजस्व शाखामा हालको पदपुर्तिको अवस्था कस्तो छ ?		
कर्मचारीको क्षमता विकासकोलागि के गरिएको छ ?		
राजस्व प्रशासन शाखाले गर्ने काम तोकिएको छ ?		
कर्मचारीहरूलाई जिम्मेवारी स्पष्ट र लिखित रूपमा दिईएको छ छैन ?		
कर्मचारीहरूलाई आवश्यक पर्ने स्थान, फर्निचर, यातायात साधन, कम्प्युटर, मसलन्द आदिको व्यवस्था कस्तो छ ?		
राजस्व संकलन गर्न सफ्टवरयरको प्रयोग छ ?		
कुन कुन शीर्षकको राजस्व संकलन वडा बाट हुन्छ ?		
सूचना प्रविधिको प्रयोगको अवस्था कस्तो छ ?, एसएमएस, इमेल, टेलिफोन आदि)		
राजस्व प्रशासन संचालन अवस्था		
करदाता अभिलेख आवश्यक पर्ने स्रोतहरू (सम्पत्ति, व्यवसाय, विज्ञापन, वहाल आदि) को करदाताहरूको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ?		
पालिकाको स्वामित्वमा रहेका स्थायी सम्पत्तिहरूको विवरण छ छैन ?		
स्थायी सम्पत्तिहरूको परिचालन कस्तो छ ?		
कर निर्धारणको लागि सम्पत्ति वा आय वा खर्च वा कारोबारको मूल्यांकन कत्तिको सहि रूपमा भएको छ ? मूल्यांकन अनुसार कर निर्धारण भएको छ छैन ?		
राजश्व चुहावट हुन सक्ने सम्भावनाहरू के के छन् ? र तिनको नियन्त्रणकोलागि कस्तो नीति लिईएको छ ?		
कानुनी व्यवस्थाको वर्खिलाप गरेमा दण्डको व्यवस्था कस्तो छ ?		
समयमा राजश्व तिर्नेलाई छुट र ढीलो बुझाएमा जरीवाना लाग्ने व्यवस्था सबै आयस्रोतहरूमा कसरी लागु गरिएको छ ?		
करदाताहरूलाई उनीहरूले तिर्नुपर्ने कर रकमबारे जानकारी गराउने व्यवस्था के छ र कत्तिको प्रभावकारी छ ?		
पालिकाले निर्धारण गरेको कर तथा शुल्कमा चित्त नबुझेमा गुनासो वा उजुरी गर्नेसक्ने व्यवस्था के कस्तो छ ?		
राजश्व शाखाको कार्य प्रकृया, चुहावट नियन्त्रणको प्रयास, लक्ष तथा असुली अवस्थाको अनुगन्तमनको व्यवस्था के छ ?		
राजस्व बढाउन सार्वजनिक निजी साभेदारीमा के गरिएको छ, के गर्न सकिन्दै		
सूचना तथा समन्वय		
करदाताहरूलाई कर तथा शुल्क सम्बन्धी जानकारी दिन के कस्तो कार्य गरिएको छ ? (शिक्षा मूलक कार्यक्रम, प्रचार प्रसार, होर्डिङ वोर्ड, बेव साईट आदि)		
करको दर निर्धारण तथा समिक्षामा सरोकारवालाहरूको सहभागीता कस्तो छ ?		
राजस्व परामर्श समितिको प्रभावकारीता कस्तो छ ?		

राजस्व असुलीमा सरोकारवालाहरु कतिको सकारात्मक रूपमा सहभागी हुन्छन्		
राजस्व शाखालाई अन्य शाखा तथा निकायबाट प्राप्त सहयोग कस्तो छ ?		
आयका स्रोतहरुको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ?		
पालिकाको आयको आय विवरण सार्वजनिक हुने गरेको छ, छैन ? छ भने कुन कुन समयमा ? कसरी हुन्छ ?		
आयको आलेप तथा मलेप हुने गरको छ, छैन ? छ भने आएका बेरुजुहरु कसरी संवोधन भएका छन् ?		

निष्कर्ष: पालिकाले राजस्व परिचालनको अवस्थामा सुधार ल्याउन पालिका आफैले के गर्न सक्छ ?

- क.
ख.
ग.
घ.

सम्भाव्यता पहिचान पछि आय संकलनमा ठुलो खाडल (GAP) देखिएका आय शिर्षकहरु	खाडल ठुलो हुनुको कारण	समाधानका उपायहरु

४. पालिकाको आय विवरण

क्र.सं.	आय शिर्षक	यथार्थ आय (आ.ब.)				२०७८/७९ अनुमान
		२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	
१	आन्तरिक आय					
१.१	कर राजस्व					
	मालपोत वा भूमिकर					
	सम्पत्ति कर					
	व्यवसाय कर					
	सवारी कर					
	घरजग्गा बहाल कर					
	विज्ञापन कर					
	मनोरञ्जन कर					
१.२	गैरकर राजस्व					
१.२.१	सेवा शुल्क					
	सवारी पार्किङ शुल्क					

क्र.सं.	आय शिर्षक	यथार्थ आय (आ.ब.)				२०७८/७९ अनुमान
		२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	
	खानेपानी महशुल					
	विद्युत महसुल					
	टेलिफोन महसुल					
	पर्यटन सेवा शुल्क					
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क					
	ढल निकास सेवा शुल्क					
	सार्वजनिक शौचालय सेवा शुल्क					
	हाटवजार सेवा शुल्क					
	पशुवधशाला सेवा शुल्क					
	सार्वजनिक संरचना मर्मत सम्भार शुल्क					
	सडक बत्ती सेवा शुल्क					
	अतिथी गृह सेवा शुल्क					
	अचल सम्पत्ति मूल्यांकन शुल्क					
१.२.२	दस्तुर					
	दर्ता तथा नविकरण दस्तुर					
	नक्सापास दस्तुर					
	सिफारिस तथा बक्सौनी दस्तुर					
	नाता प्रमाणित दस्तुर					
	अन्य प्रमाणित दस्तुर					
१.२.३	विक्री					
	प्राकृतिक स्रोत: ढुडगा, गिटि, बालुवा, माटो, दहतर बहतर विक्रि					
	चालु सम्पत्ति लिलाम विक्री					
	स्थायी सम्पत्ति विक्री					
१.२.४	स्रोत परिचालन					
	सार्वजनिक निजी साभदारी					
	अन्य स्रोत परिचालन (नक्सा फाराम, फोटोकपी, प्रोफाईल, घरनम्बर आदि)					
१.२.५	साँचा, व्याज, लाभांस र वोनस					
१.२.६	अन्य आय					

क्र.सं.	आय शिर्षक	यथार्थ आय (आ.ब.)				२०७८/७९ अनुमान
		२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	
	भाडा तथा वहाल					
	मेसिन तथा औजार भाडा					
	सभागृह भाडा					
	ताल, पोखरी तथा जग्गा भाडा					
	दण्ड जरिवाना					
	धरौटी फिर्ता					
	पेशकी फिर्ता					
२.	वाह्य स्रोत					
२.१	अनुदान					
२.१.१	नेपाल सरकारबाट अनुदान					
	शशर्त अनुदान					
	समानीकरण अनुदान					
	अन्य नगद अनुदान					
	समपुरक अनुदान					
	विशेष अनुदान					
	प्रदेश सरकारबाट अनुदान					
	शशर्त अनुदान					
	समानीकरण अनुदान					
	समपुरक अनुदान					
	विशेष अनुदान					
२.१.२	राजश्व वाँडफाँड					
	संघ					
	प्रदेश					
२.१.३	अन्य अनुदान					

५. सम्भाव्यताको लागि आधारभूत तथ्यांक (प्रोफाईल भएमा प्रोफाईल बाट नभएमा जानकारहरु सँग छलफल गरी भर्ने)

१. घरको विवरण

क्र.सं.	घरको वर्गीकरण	घर संख्या	बहालमा भएको संख्या
१	कच्चीघर (कच्ची जोडाई भई कच्ची छाना भएको)		

२	कच्ची जोडाई भई ढलाई वा टिनको छाना भएको : एक तले		
३	कच्ची जोडाई भई ढलाई वा टिनको छाना भएको : दुई तले		
४	कच्ची जोडाई भई ढलाई वा टिनको छाना भएको : दुई तले भन्दा माथी		
५	पिलर सिस्टम नभएको पक्कि घर : एक तले		
६	पिलर सिस्टम नभएको पक्कि घर : दुई तले		
७	पिलर सिस्टम नभएको पक्कि घर : तीन तले		
८	पिलर सिस्टम नभएको पक्कि घर : तीन तले भन्दा माथी		
९	पिलर सिस्टम भएको पक्कि घर : एक तले		
१०	पिलर सिस्टम भएको पक्कि घर : दुई तले		
११	पिलर सिस्टम भएको पक्कि घर : तीन तले		
१२	पिलर सिस्टम भएको पक्कि घर : तीन तले भन्दा माथी		
१३	व्यापारीक तथा औद्योगिक प्रयोजनका लागि निर्मित घर (नोट: व्यापारीक कम्प्लेक्स, पार्टी प्यालेस, अस्पताल, कोल्ड स्टोर, नीजि विद्यालय तथा क्यापस आदी)		
जम्मा			

२. जग्गाको विवरण

क्र.सं.	जग्गाको किसिम	क्षेत्रफल (विघा, कट्टा)	जम्मा
१	व्यापारिक, व्यवसायिक(कालो पत्रे सडकले छोएको)		
	व्यापारिक, व्यवसायिक(ग्रामेल सडकले छोएको)		
	व्यापारिक, व्यवसायिक(कच्च सडकले छोएको)		
२	कृषि (नगदे बालि हुने सडकले छोएको))		
	कृषि (नगदे बालि हुने सडकले नछोएको))		
	कृषि (परम्परागत बालि हुने सडकले छोएको))		
	कृषि (परम्परागत बालि हुने सडकले नछोएको))		
३	माथि नपरेको (कमसल)		
जम्मा			

३. पालिकाको स्वामित्वमा रहेको जग्गा जमिन वा भौतिक निर्माण

क्र.सं.	स्थान वा भौतिक निर्माण विवरण	संख्या/क्षेत्रफल	परिचालनको अवस्था
१			
२			

४. पालिकाको स्वामित्वमा रहेको सवारी साधनको विवरण

क्र.सं.	सवारी साधन	संख्या	कैफियत
१	बस,		
२	ट्रक,		
३	टिप्पर		
४	ट्र्याक्टर		
५	अन्य हेभी गाडी		
जम्मा			

५. पालिका / वडा क्षेत्रमा रहेका व्यापार व्यवसायको विवरण

क्र.सं.	व्यापार व्यवसायको विवरण	संख्या		कैफियत
		थोक	खुद्रा	
१	व्यापारिक वस्तु			

१.१	चुरोट, रक्सि, ज्वेलरी			
१.२	निर्माण सामाग्री, कम्प्युटर विधुत सामान, क्यामेरा, टेलिभिजन, रेडियो, कार्पेट, पेट्रोलियम पदार्थ			
१.३	खाद्य पदार्थ, कपडा पसल			
१.४	सवारी साधन			
२	विशेषज्ञ परामर्श तथा अन्य व्यावसायिक सेवा			
२.१	चिकित्सक, इन्जिनियर, कानून व्यवसायी, लेखा परिक्षक, परामर्शदाता, बीमा एजेन्ट, सर्भेयर, अनुवादक, शेयर दलाल, सामान ढुवानीकर्ता तथा कम्पनी			
२.२	संस्थागत पेन्टर			
३	निर्माण व्यवसाय (प्रधान कार्यालय भएको)			
४	उत्पादनमूलक उद्योग			
५	उर्जामूलक उद्योग			
६	कृषि तथा वन जन्य उद्योग			
७	खनिज उद्योग			
८	पर्यटन उद्योग			
९	सेवा उद्योग			
१०	निर्माण उद्योग			
११	संचार सेवा			
११.१	निजी क्षेत्रको हुलाक, कुरियर, फोन, इमेल, इन्टरनेट			
११.२	छपाई तथा प्रकाशन			
१२	वित्तीय सेवा			
१२.१	बाणिज्य बैंक (नेपाल सरकारको पुर्ण स्वामित्व बाहेक)			
१२.२	वित्तीय कम्पनी (मुख्य कार्यालय भएको)			
१२.३	बीमा कम्पनी			
१२.४	वित्तीय कम्पनी (शाखा कार्यालय), मनि एक्सचेन्ज, शेयर कारोबार			
१२.५	सहकारी बैंक			
१३	स्वास्थ्य सेवा			
१३.१	गैरसरकारी अस्पताल, नर्सिङ्ग होम			
१३.२	क्लिनीक तथा ल्याव			
१४	शिक्षा सेवा			
१४.१	निजी क्षेत्रका स्कुल, क्याम्पस, विश्वविद्यालय			
१४.२	तालीम तथा अनुसंधान केन्द्र			
१५	मर्मत सम्भार सेवा			
१६	अन्य सेवा			
१६.१	विज्ञापन, व्यूटी पालैर, सैलुन, फोटो स्टुडियो, पेन्टर, बिक्रेता (मासु, फूल विरुवा, सिसा, प्लाइउड, भाँडाकुडाँ, खेलौना, गिफ्ट), पुल हाउस			
१६.२	वैदेशिक रोजगार			
१६.३	स्वदेशिक रोजगार			
१६.४	रियस स्टेट			
१६.५	पशु बधशाला			
१६.६	स्टिल काठ फर्निचर			
१६.७	केबुल नेटवर्किङ्ग			
१७	अन्य व्यवसाय			

१७.१	पार्क, पिकनिक स्पट			
१७.२	दुर अपरेटर			
१७.३	मथि उल्लेखनि नभएको			

६. पालिका तथा बडाको स्वामित्वमा रहेको वा सार्वजनीक स्थानमा भएको पार्किङ विवरण

क्र.सं.	पार्किङ क्षेत्र, स्थान	सवारी साधन	सवारी पार्किङ संख्या (दैनिक)			कैफियत
			अधिकतम	न्यूनतम	औसत	
		बस, ट्रक, ट्रेक्टर				
		मिनिवास				
		कार र ट्रेम्पो				
		अन्य				

७. पालीका तथा बडाले उपलब्ध गराउने विभिन्न सेवा विवरण

क्र.सं.	सेवाहरु	उपलब्ध गराईएको स्थान वा क्षेत्र	हालको अवस्था (आय)
१	खानेपानी		
२	फोहरमैला व्यवस्थापन		
३	सडक बत्ती		
४	ढल निकास		
५	सार्वजनीक शौचालय		
६	हाट बजार		
७	पोखरी		
८	पशु बधशाला		
९	अन्य (जात्रा मेला)		
१०	अन्य		
	जम्मा		

८. पालीका भित्र रहेका पार्क तथा सम्भावित पर्यटकीय स्थलहरुको विवरण

अनुसुची-२ कार्यशाला गोष्ठिको माइन्युट

आज मिति २०७८।१२।०३ राते दोदी गाउँपालेकाडी कामक्षेत्र सुधार कार्ययोजनाको कार्यवाला जोष्ठि गाउँपालेकाडी उपाध्यक्ष एति दिन बहादुर घरे ज्युको उपचापहातामा बस्यो। उल्लेखनामा निम्नानुसारको उपार्दयते रह्यो।

उपाध्यक्ष :

सुधार	इति दिन बहादुर घरे उपाध्यक्ष दोदी गाउँपालेकाडी
गुफा	इति गाम्सेर गुफा प्रमुख उपाध्यक्षको प्रभावित
दर्जा	इति दर्जागांग गुफा काहे ७ अधिक्षम
जाति	इति जातिवर्ग आंदोलनको १ २ ३
जाति	इति जातिवर्ग गुफा १ २ ३
जाति	इति फुल बहादुर गुफा १ २ ३
जाति	इति फ्रेस बहादुर गुफा १ २ ३
जाति	इति तुल बहादुर घरे १ २ ३
जाति	इति चैम्प बहादुर गुफा १ २ ३
जाति	इति उवा गुफा गाउँपालेको बदल्य
जाति	इति लाल्हामी रामले १ २ ३
रमा	इति रमा रामले १ २ ३
जाति	इति लालमाल निमामी १ २ ३
जुना	इति जुना चैम्प १ २ ३
जाति	इति लाल्हामी रामले १ २ ३
जाति	इति छोम प्रसाद लाल्हामी निमामी अधिक्षम
जाति	इति अंग्रेजी बहादुर गुफा रामाल्हामी
जाति	इति मान बहादुर गुफा (प्रमाणिक गाउँपालेकाडी)
जाति	इति अंग्रेजी उपकारी लोकानामाली
जाति	इति राज उपकारी निमामी रामाल्हामी
जाति	इति बेङ्ग अंग्रेजी निमामी रामाल्हामी
जाति	इति दोस्त नारायण लाल्हामी एजनामाली
जाति	इति शिल्प पान्थी उपजापी लाल्हामी
जाति	इति बड्डे जाते दोस्त रामाल्हामी
जाति	इति द्विरो भुजेल रामाल्हामी
जाति	इति नरेन्द्र कृष्णी लाल्हामी, रामाल्हामी

अनुसुची-३ कार्यशाला गोष्ठिको तस्विरहरु

